



## Mineralpolitik

---

### Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralpolitik. Yrkandena samlas bl.a. under rubrikerna Mineralstrategin, Mineraler och miljö, Äganderätt, avgifter och ersättningar samt Utvinning av fossila energitillgångar. Utskottet hänvisar bl.a. till åtgärder som har genomförts inom ramen för den svenska mineralstrategin, till att flera av förslagen behandlades av riksdagen under det förra riksmötet och till att regeringen nyligen har tillsatt eller mottagit resultatet från flera utredningar med relevans för det fortsatta agerandet inom politikområdet.

I betänkandet finns tolv reservationer (M, SD, C, V, L, KD).

#### *Behandlade förslag*

Cirka 30 yrkanden i motioner från den allmänna motionstiden 2017/18.

# Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Utskottets överväganden.....	6
Inledning.....	6
Mineralstrategin.....	9
Inledning.....	9
Motionen.....	9
Vissa kompletterande uppgifter.....	10
Utskottets ställningstagande.....	11
Mineraler och tillståndprocesser.....	12
Motionerna.....	12
Vissa kompletterande uppgifter.....	13
Utskottets ställningstagande.....	15
Mineraler och miljö.....	16
Motionerna.....	16
Vissa kompletterande uppgifter.....	18
Utskottets ställningstagande.....	25
Äganderätt, avgifter och ersättningar.....	26
Inledning.....	26
Motionerna.....	27
Vissa kompletterande uppgifter.....	30
Utskottets ställningstagande.....	32
Utvinning av fossila energitillgångar.....	33
Motionerna.....	33
Vissa kompletterande uppgifter.....	35
Utskottets ställningstagande.....	43
Vissa övriga frågor.....	44
Motionerna.....	44
Vissa kompletterande uppgifter.....	44
Utskottets ställningstagande.....	47
Reservationer.....	48
1. Mineralstrategin, punkt 1 (M).....	48
2. Mineraler och tillståndprocesser, punkt 2 (M, C, L, KD).....	49
3. Mineraler och miljö, punkt 3 (SD).....	50
4. Mineraler och miljö, punkt 3 (V).....	51
5. Mineraler och miljö, punkt 3 (KD).....	52
6. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (M).....	52
7. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (SD).....	53
8. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (V).....	54
9. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (KD).....	56
10. Utvinning av fossila energitillgångar, punkt 5 (V).....	57
11. Utvinning av fossila energitillgångar, punkt 5 (KD).....	58
12. Vissa övriga frågor, punkt 6 (M, C, L, KD).....	59
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	61
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18.....	61

# Utskottets förslag till riksdagsbeslut

## 1. Mineralstrategin

Riksdagen avslår motion

2017/18:3405 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 6.

*Reservation 1 (M)*

## 2. Mineraler och tillståndsprocesser

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2017/18:1619 av Jasenko Omanovic och Ingemar Nilsson (båda S),

2017/18:3405 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 9 och

2017/18:3420 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 4.

*Reservation 2 (M, C, L, KD)*

## 3. Mineraler och miljö

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:30 av Tina Acketoft (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6,

2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 19 och

2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2.

*Reservation 3 (SD)*

*Reservation 4 (V)*

*Reservation 5 (KD)*

## 4. Äganderätt, avgifter och ersättningar

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 5,

2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2017/18:1954 av Mats Green (M),

2017/18:2248 av Jan Ericson (M),

2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,

2017/18:2787 av Jabar Amin (MP),

2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) yrkande 23,

2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2 och

2017/18:3405 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkandena 7 och 8.

*Reservation 6 (M)*

*Reservation 7 (SD)*

*Reservation 8 (V)*

*Reservation 9 (KD)*

## 5. Utvinning av fossila energitillgångar

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:276 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C),

2017/18:1137 av Edward Riedl (M),

2017/18:1141 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 17 och 18,

2017/18:2455 av Jan R Andersson (M),

2017/18:2607 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 4 och

2017/18:2609 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 3.

*Reservation 10 (V)*

*Reservation 11 (KD)*

## 6. Vissa övriga frågor

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:783 av Olle Thorell m.fl. (S) och

2017/18:3420 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 5.

*Reservation 12 (M, C, L, KD)*

Stockholm den 15 februari 2018

På näringsutskottets vägnar

*Jennie Nilsson*

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Lars Hjälmered (M), Åsa Westlund (S), Hans Rothenberg (M), Per-Arne Håkansson (S), Josef Fransson (SD), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Maria Weimer (L), Birger Lahti (V), Penilla Gunther (KD), Anna-Caren Säterberg (S), Patrik Engström (S), Lorentz Tovatt (MP) och Åsa Eriksson (S).

# Redogörelse för ärendet

## Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet 21 motioner (29 yrkanden) om mineralpolitik från den allmänna motionstiden 2017/18.

# Utskottets överväganden

## Inledning

### Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område

Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineraler: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineraler är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen regleras genom miljöbalken (1998:808).

Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineraler som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas som koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas och därmed även den under de senaste åren omtalade skiffergasen) och diamant. Bestämmelserna när det gäller koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning. Bergmästaren beviljar undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner samt utövar tillsyn enligt lagen. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten. Bergsstaten är en myndighet med lång historia men som sedan 2013 är en organisatorisk enhet inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU).

För undersökningsarbeten och gruvdrift gäller särskilda processer och prövningar enligt både minerallagen och andra lagar, främst miljöbalken.

Lagstiftningen på det mineralpolitiska området speglar att flera olika intressen ska tillgodoses samtidigt, även om de kan ha olika tyngd vid olika tidpunkter. Avvägningen gäller bl.a. markägarens intressen, statens i vissa fall motstående intressen av dels sysselsättning och skatteinkomster, dels miljöhänsyn, samt näringslivets egna intressen. Även aktörer med särskild rätt knuten till vissa markområden berörs, t.ex. rennäring.

Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning. Skador eller in-

trång som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionshavaren och markägaren. Om inte sådana uppgörelser kan nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

### **Malmproduktion, undersökningstillstånd och gruvor**

I Sverige finns en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen, och den svenska gruvindustrin är mycket betydelsefull för EU. Den svenska malmproduktionen ökade med 3 procent till 74,9 miljoner ton under 2016 efter en tillfällig minskning 2015.

Enligt SGU låg bl.a. en återhämtning av många metallpriser bakom utvecklingen. Järnmalmproduktionen ökade med 8 procent, från 24,8 miljoner ton 2014 till 26,9 miljoner ton. Utvinningen av silver och zink blev den högsta någonsin i Sverige: 499 ton silver och 258 164 ton zink. Produktionen av guld och bly sjönk däremot med ca 5 procent.

Av EU:s järnmalmproduktion kommer drygt 90 procent från Sverige. Sverige har också den största produktionen inom EU av bly och zink. Den svenska silverproduktionen är näst störst i EU, medan den svenska guld- och kopparproduktionen ligger på tredje respektive fjärde plats bland EU:s producentländer.

Efter flera år av minskade prospekteringsinsatser och dramatiskt fallande antal gällande undersökningstillstånd sågs en svag ökning av inkomna ansökningar under 2016 (totalt 139 ansökningar). Denna trend vände ytterligare uppåt under 2017, och efter ett par svaga år har antalet ansökningar om undersökningstillstånd kommit upp i ungefär samma nivå som åren närmast 2013 (227 stycken). Antalet gällande undersökningstillstånd är enligt Bergsstaten dock fortfarande förhållandevis litet. Vid årsskiftet 2016/17 fanns 604 gällande undersökningstillstånd. Motsvarande siffra för årsskiftet 2017/18 var 608.

Av de undersökningstillstånd som beviljades under 2017 avsåg flest guld, tätt följt av koppar. Därefter kommer zink, silver och bly. De beviljade tillstånden omfattar – liksom de närmast föregående åren – främst områden i Västerbottens, Dalarnas och Norrbottens län. Bergsstaten konstaterar att intresset har ökat för några av de mineraler som är förknippade med batteritillverkning och ny teknik. Som exempel kan nämnas att under 2016 angavs kobolt som ett av de mineraler som eftersöktes i 10 av de beviljade undersökningstillstånden. Motsvarande siffra för 2017 var 48.

Vid årsskiftet 2017/18 fanns det 15 gruvor med koncession och brytning i Sverige. Av dessa var 14 metallgruvor. De flesta metallgruvorna är underjordsgruvor, men det förekommer även dagbrott. Vilken brytningsmetod som

används har stor betydelse för graden av landskapspåverkan. Bolidens dagbrott i Aitik utanför Gällivare tar ungefär lika mycket plats som Stockholms innerstad. Lovisagruvan i Lindesbergs kommun, som är en underjordsgruva, kan däremot knappt urskiljas från annan industri som drivs på markytan.

Under 2017 inkom fyra nya ansökningar om bearbetningskoncession till Bergsstaten. Detta var samma antal som under 2016. Under 2017 beviljades sex bearbetningskoncessioner, vilket också var samma antal som under 2016. Vid utgången av 2017 var tolv ärenden om bearbetningskoncessioner under behandling vid Bergsstaten.

Prövningen av ansökningar om bearbetningskoncession påverkas numera av en dom som Högsta förvaltningsdomstolen meddelade i februari 2016. Domen rörde rättsprövning av beslut om bearbetningskoncession för området Norra Kärr K nr 1 i Ödeshögs och Jönköpings kommuner (gällde utvinning av sällsynta jordartsmetaller). Koncessionsbeslutet upphävdes eftersom domstolen fann att en fullständig prövning enligt 4 kap. 2 § minerallagen inte hade gjorts i och med att prövningen hade begränsats till att avse endast koncessionsområdet och inte omfattade kommande markanvändning för verksamhetens driftsanläggningar.

För Bergsstatens del har domen inneburit att samtliga ärenden om bearbetningskoncession som var under prövning vid tidpunkten granskades på nytt för att utreda eventuella behov av kompletteringar. Som en ytterligare följd av domen återförvisades några bearbetningskoncessioner genom beslut av regeringen under 2016 till Bergsstaten för ny behandling för att säkerställa att hela området som kommer att tas i anspråk vid gruvetablering prövas i koncessionsärendet. Under 2017 återförvisades ytterligare två ärenden till Bergsstaten för ny behandling.

## **Metallprisernas utveckling under 2017**

Enligt SGU uppvisade metallpriserna rejäla upp- och nedgångar under 2017, men med en ökning av priset på de flesta metaller sett över hela året. Järnmalmpriset svängde kraftigt under året, vilket enligt SGU förklaras av förväntningar och förändringar i den kinesiska ekonomin. Priset på nickel, som främst används vid produktion av rostfritt stål, visade samma mönster och orsakssamband som järnmalmpriset och steg med 20 procent under året.

Basmetallpriserna hade en svacka under mitten av 2017 för att sedan stiga stadigt uppåt under den senare delen av året. Aluminiumpriset ökade mest (32 procent), sedan följde priserna på zink (30 procent), koppar (28 procent) och bly (24 procent). Prisförändringen på basmetaller förklaras enligt SGU också av utvecklingen i Kina, där en stark efterfrågan från industrin, särskilt bilindustrin, är främsta orsaken.

Ädelmetallpriserna svängde under året, och prisökningen blev slutligen relativt modest. Priserna på guld och silver ökade exempelvis med 13 respektive 6 procent. Orsaken till uppgången går främst att finna på den amerikanska



finansiella marknaden och priset på dollar, som sjönk under året. Guld brukar användas som finansiellt placeringssubstitut för dollar.

Utvecklingen inom fordonsindustrin mot en ökad produktion av elbilar fick priserna på specialmetaller som litium och kobolt – som båda används för att tillverka litiumjonbatterier – att öka kraftigt. Litiumpriset steg med 42 procent, medan koboltpriset steg med hela 150 procent. Prisstegringen beror dels på ökad efterfrågan, dels på ökade förväntningar på expansion inom batteriindustrin. Till saken hör också att Kongo svarar för hela 64 procent av världproduktionen av kobolt och att flera människorättsorganisationer har pekat på förekomst av brott mot mänskliga rättigheter och barnarbete i samband med småskalig gruvbrytning i Kongo.

I övrigt var priserna på s.k. sällsynta jordartsmetaller (rare earth elements, REE) oförändrade.

## Mineralstrategin

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande som gäller den svenska mineralstrategin. Utskottet hänvisar till att strategins olika uppdrag och insatser redan har genomförts i enlighet med den planering som lades fast 2013.

Jämför reservation 1 (M).

## Inledning

Den svenska mineralstrategi som lades fram av den borgerliga regeringen 2013 hade som övergripande vision att skapa tillväxt i hela landet genom ett långsiktigt hållbart användande av landets mineralresurser, i samklang med miljö-, natur- och kulturvärden.

Strategin omfattade följande fem områden:

- en gruv- och mineralnäring i samklang med miljö, kultur och andra näringar
- dialog och samverkan som främjar innovation och tillväxt
- ramvillkor och infrastruktur för konkurrenskraft och tillväxt
- en innovativ gruv- och mineralnäring med en excellent kunskapsbas
- en internationellt välkänd, aktiv och attraktiv gruv- och mineralnäring.

Under varje strategiskt område preciserades delområden och åtgärder.

## Motionen

Den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till den gemensamma välfärden, sägs det i kommittémotion 2017/18:3405 av Lars Hjäl-

mered m.fl. (M). Motionärerna säger sig ha ambitionen att skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen. År 2013 beslutade den dåvarande borgerliga regeringen om en mineralstrategi som syftade till att inte bara säkra gruvornas framtid utan även se till så att gruvindustrin kan samexistera med det övriga samhället. Motionärerna anser att det är dags att ta fler viktiga steg för att Sverige ska kunna fullfölja mineralstrategin (yrkande 6).

## **Vissa kompletterande uppgifter**

### *Genomförandet av mineralstrategin*

Som framgår ovan presenterade den dåvarande borgerliga regeringen en svensk mineralstrategi i början av 2013. För att genomföra strategin upprättades en åtgärdsplan för de totalt 19 åtgärder som hade föreslagits inom ramen för strategin. SGU har haft ansvar för att följa upp genomförandet av mineralstrategin.

Huvuddelen av åtgärderna i mineralstrategin har lämnats som uppdrag till berörda myndigheter. För genomförandet av mineralstrategin avsatte den förra regeringen 50 miljoner kronor under 2014–2016.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 24 Näringsliv s. 32) konstaterar regeringen att åtgärdsprogrammet för genomförandet av mineralstrategin var i sin slutfas under 2016 och att de sista rapporterna redovisades i februari 2017. Flera av de uppdrag och deras utfall i form av rapporter och förslag som omfattades av mineralstrategin refereras på andra platser i detta betänkande.

### *Tidigare riksdagsbehandling*

Våren 2017 behandlade utskottet ett yrkande likalydande med det nu aktuella i motion 2017/18:3405 (M) om vikten av att fortsätta arbetet med den svenska mineralstrategin (bet. 2016/17:NU17). Utskottet konstaterade att huvuddelen av åtgärderna i strategin hade lämnats som uppdrag till berörda myndigheter av såväl den dåvarande borgerliga som den nuvarande regeringen, och strategins olika uppdrag och insatser har i huvudsak genomförts i enlighet med den planering som lades fast 2013. Arbetet väntades vara färdigt och avrapporterat under 2017. Vidare refererade utskottet regeringens uppfattning att de uppdrag, kartläggningar och underlag som har rapporterats inom ramen för mineralstrategin är en viktig grund för regeringens överväganden om fortsatta insatser inom området. Med hänvisning till detta ansåg utskottet inte att det fanns skäl för riksdagen att förordna ett tillkännagivande om att regeringen bör fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin.

### *Regeringens nyindustrialiseringsstrategi och mineralfrågor*

I januari 2016 presenterade regeringen en nyindustrialiseringsstrategi (Smart industri) som ska bidra till att stärka industrins konkurrenskraft och göra investeringar i svensk industri mer attraktiva. Regeringen framhåller att strategin är grunden för en kraftsamling för att främja industrins utveckling.

Inom ramen för nyindustrialiseringsstrategin har Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) kartlagt behovet av metaller och mineraler för miljö- och teknikinnovationer. Tillväxtanalys redovisade uppdraget i slutet av november 2017 i rapporten Innovationskritiska metaller och mineral från brytning till produkt – hur kan staten stödja utvecklingen? (Tillväxtanalys, rapport 2017:03). I rapporten beskriver Tillväxtanalys det framtida behovet av innovationskritiska metaller och mineraler. Vidare redovisas vad den svenska staten kan göra för att skapa bättre förutsättningar för att en hel produktionskedja, från utvinning av innovationskritiska metaller och mineraler till färdiga produkter, ska kunna utvecklas i Sverige.

I handlingsplan 2 för genomförandet av regeringens nyindustrialiseringsstrategi som presenterades i december 2017 anges en ny åtgärd som benämns Utökad insats för kartläggning av innovationskritiska metaller och mineral samt stärkt efterfrågan på hållbar utvinning. Det framgår vidare att medel tillförs för att växla upp arbetet med att identifiera mineraler och metaller som är nödvändiga för bl.a. miljö- och klimatomställningen. Tillgången till råvaror av hög kvalitet ska säkerställas genom ansvarsfull och miljömässigt hållbar utvinning från primära källor och återvinning från sekundära källor (gruvavfall).

Regeringen har även gett SGU i uppdrag att kartlägga Sveriges möjligheter att utvinna sådana metaller och mineraler som krävs för tillverkning av nya miljö- och teknikinnovationer. Uppdraget innefattar kartläggning och kunskapsuppbyggnad om både primära och sekundära källor av dessa metaller och mineraler. Uppdraget ska delredovisas senast den 15 februari 2018 och slutredovisas senast den 7 december 2018.

Ytterligare åtgärder inom ramen för regeringens nyindustrialiseringsstrategi med anknytning till gruv- och mineralnäringen omnämns längre fram i detta betänkande.

### **Utskottets ställningstagande**

Den mineralstrategi som antogs av den borgerliga regeringen 2013 omfattade ett flertal åtgärder som har genomförts enligt plan. De sista rapporterna redovisades i början av 2017. De uppdrag, kartläggningar och underlag som har rapporterats inom ramen för mineralstrategin förutsätts utgöra en viktig grund för regeringens överväganden om fortsatta insatser inom området.

I likhet med vad utskottet anförde när motsvarande yrkande behandlades våren 2017 finner utskottet med hänvisning till det nyss anförda att det saknas skäl för riksdagen att förorda ett tillkännagivande om att regeringen bör fortsätta arbetet med den nationella mineralstrategin.

Motion 2017/18:3405 (M) avstyrks således i den aktuella delen.

## Mineraler och tillståndsprocesser

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om de tillståndsprocesser som förekommer i samband med prospektering efter eller utvinning av mineraler. Utskottet hänvisar bl.a. till det arbete som har bedrivits inom ramen för mineralstrategin för att kartlägga och effektivisera sådana processer och det fortsatta arbete med liknande inriktning som är en del av regeringens nyindustrialiseringsstrategi. Därutöver konstaterar utskottet att riksdagen under 2017 redan har riktat tillkännagivanden till regeringen som tar sikte på frågor om en effektivare hantering av tillståndsfrågor.

Jämför reservation 2 (M, C, L, KD).

### Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) konstateras det inledningsvis att Sverige är ett välmående land vars välbefinnande bl.a. är byggt på de resurser som finns i skogen, i marken och i våra älvar och som förädlas i industrin. Bara inom EU står Sverige för 90 procent av järnmalmsproduktionen, men i landet finns även tillgångar av bly, zink, silver och koppar. Ett långsiktigt nyttjande av markens råvaror kräver att miljön vårdas och skyddas. Sverige har en av världens hårdaste miljölagstiftningar, en lagstiftning som syftar till att gruvdriften blir en tillgång och inte förstör förutsättningarna för boende, naturen och andra näringar. En välskött gruvindustri främjar välbefinnande och tillväxt; motsatsen leder till något helt annat. För att säkerställa att den svenska mineral- och gruvnäringen kan befinna sig i toppklass även i fortsättningen behöver bl.a. handläggningstiderna förkortas. Motionärerna vill därför att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för förkortade handläggningstider (yrkande 4).

Gruv- och mineralnäringen för med sig utländska investeringar, jobb och tillväxt, slås det fast i motion 2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S). Samtidigt understryker motionärerna att Sverige ska vara ett föregångsland när det gäller hållbar utveckling inom gruvindustrin. Motionärerna anser att beslutsprocesserna kring tillståndsgivningen för prospektering, brytning och eftervård bör ses över. Dessa processer kritiserar ofta för att inte möjliggöra tillräckligt inflytande och insyn för de människor, lokalsamhällen och kommuner som påverkas, samt för att inte ta tillräcklig miljöhänsyn. Motionärerna vill ha ett tillkännagivande om att undersöka möjligheten att skärpa kraven på miljöhänsyn och lokal insyn (yrkandet i denna del).

Tillgång till metaller och mineraler är en förutsättning för det moderna samhället, sägs det inledningsvis i motion 2017/18:1619 av Jasenko Omanovic och Ingemar Nilsson (båda S). Efterfrågan på sällsynta jordartsmetaller (REE), som bl.a. används till bildskärmar och i vindkraftverk, har ökat. Elbilar och

solceller är andra exempel på miljöteknik som kräver specialmetaller. Den svenska berggrunden innehåller flera kritiska råmaterial, men många av dessa utvinns inte i dag. För att ett företag ska kunna börja utvinna nya mineralfyndigheter krävs en rad tillstånd där flera myndigheter är inblandade. Hela processen från sökande efter en mineralfyndighet till påbörjad gruvdrift är både tids- och kapitalkrävande. Motionärerna anser också att tillståndsprocesserna är oförutsägbara och dessutom otydliga när det gäller vilka underlag som krävs. Detta ökar risken för att lönsamma och jobbskapande investeringar inte kommer till stånd. Motionärerna begär ett tillkännagivande om en översyn av regelverket så att tillståndsprocessen blir tydligare för alla intressenter.

Den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till vår gemensamma välfärd, framhålls det i kommittémotion 2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M). Enligt motionärernas uppfattning är det därför viktigt att Sverige fortsätter att vara en bra plats att starta och bedriva verksamhet på. För att stärka gruvnäringen anser motionärerna att man behöver se över tillståndsprocesserna för att få starta nya gruvor i Sverige. Dessa processer är i dag långsamma och utdragna och dessutom spridda på flera olika myndigheter. Regeringen bör utreda och återkomma till riksdagen med konkreta förslag på hur man kan förkorta handläggningstiderna och förenkla tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen (yrkande 9).

## **Vissa kompletterande uppgifter**

### *Kortare ledtider vid miljö tillståndsprocesser*

Som en del av mineralstrategin fick Tillväxtanalys i uppdrag att utvärdera de satsningar som har gjorts för att förkorta ledtiderna vid de miljö tillståndsprocesser som förekommer i anslutning till gruvetableringar. Arbetet delrapporterades i slutet av mars 2016 i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (pm 2016:05). En slutrapport presenterades sedermera i december 2016 (Miljö tillståndsprövning av gruvor och täkter – Ledtider och effektiviseringspotential, rapport 2016:07).

Rapporterna ingår nu som ett underlag i en bredare ansats när det gäller ledtider för tillståndsprövning inom ramen för regeringens nyindustrialiseringsstrategi (Smart industri). I den första handlingsplanen för Smart industri föreslogs bl.a. insatser för effektiva regelverk som underlättar omställning till mer resurseffektiva och miljövänliga processer, däribland åtgärder för att uppnå en effektivare miljö tillståndsprövning och förbättrad statistik för prövningstider. I Handlingsplan 2 för Smart industri som regeringen presenterade i december 2017 konstateras det att ledtiderna för miljöprövning fortfarande är långa, vilket leder till att investeringar riskerar att utebli eller hamna i länder med svagare miljölagstiftning i väntan på beslut.

I Handlingsplan 2 för Smart industri redovisar regeringen även att den i juni 2017 föreslog ändringar av bestämmelserna om miljöbedömningar i miljöbalken (prop. 2016/17:200, omnämnd nedan) och att man har gett Naturvårds-

verket i uppdrag att ta fram ett förslag till modell för statistik om miljötillståndsprövningar (se vidare nedan). Därutöver redovisar regeringen även avsikten att tillsätta en utredare med uppdrag att föreslå ytterligare konkreta förändringar av regelverk och processer som kan effektivisera prövningsprocessen och göra den mer ändamålsenlig (se nedan).

Vidare redovisar regeringen i Handlingsplan 2 för Smart industri att den för arbetet med att minska ledtiderna i miljöprövningen har skapat en referensgrupp för kontinuerlig dialog med representanter för näringsliv och myndigheter. En utgångspunkt för arbetet är en snabbare prövning som också kan stärka miljönyttan.

### *Samlad statistik för miljötillståndsprövningen*

På uppdrag av regeringen har Naturvårdsverket tagit fram ett förslag till en modell för statistik om miljötillståndsprövningar. Uppdraget redovisades i september 2017.

I regleringsbrevet för 2018 har Domstolsverket fått i uppdrag att senast den 1 mars 2018 redovisa hur verket och mark- och miljödomstolarna kan bidra till en sammanhållen statistikredovisning när det gäller miljöprövningar. Naturvårdsverket och länsstyrelserna har i sina regleringsbrev för 2018 i sin tur fått i uppdrag att stödja Domstolsverket i arbetet med deras uppdrag.

I regeringens Handlingsplan 2 för Smart industri sägs att regeringen nu fortsätter det långsiktiga arbetet med att omsätta systemet till en årlig rapportering av statistik som skapar god jämförbarhet och uppföljning.

### *Tillkännagivanden om förenklade och förkortade tillståndsprocesser*

Våren 2017 behandlade näringsutskottet motioner om regelförenkling och handläggningstider (bet. 2016/17:NU12). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet att regeringens insatser på området är lovvärda men otillräckliga. Utskottet påpekade att många företag upplever att regelverken är krångliga och att mycket tid går åt till administration och handläggningstider. Vidare redovisade utskottet uppfattningen att detta kan vara såväl ett konkurrenskraftsproblem som en tröskel för företag att starta eller växa. Utskottet ansåg att regeringen bör vidta lämpliga åtgärder för att alla myndigheter som företag kommer i kontakt med ska sätta tydliga tidsgränser för sina handläggningstider och föreslog att riksdagen skulle tillkänna detta för regeringen. I mars 2017 biföll riksdagen näringsutskottets förslag till riksdagsbeslut, vilket också innebär att ett motionsyrkande (M, C, L, KD) bifölls.

Våren 2017 ställde sig riksdagen även bakom ett förslag från miljö- och jordbruksutskottet om ett tillkännagivande om förenklade och förkortade tillståndsprocesser (bet. 2016/17:MJU22). Riksdagen biföll därigenom yrkanden i tre motioner (M och C). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet följande:

Utskottets utgångspunkt är naturligtvis att det är bra att Sverige har en krävande miljölagstiftning. Verksamheter som påverkar miljön negativt ska

prövas noga, och hårda krav ska ställas på dessa för att skydda miljön. Samtidigt måste tillståndprocesserna utformas på ett sådant sätt att de inte i onödan hindrar, försenar eller fördyrar investeringar som moderniserar verksamheter, skapar jobb och tillväxt och i slutändan ofta minskar den samlade miljöpåverkan. Myndigheternas prövningar och krav på underlag ska vara enkla, förutsägbara och effektiva. En del i detta är att kraven på det underlag som krävs för prövning av en viss fråga inte ska ställas högre än vad som är motiverat av miljöskäl. En annan del som måste åtgärdas är de generellt sett långa handläggningstiderna i tillståndsärenden. I detta avseende kan det t.ex. övervägas om företag som vill göra miljöförbättrande åtgärder, och då ofta måste söka om sina tillstånd, bör premieras genom att ges en ”grön gräddfil” – dvs. en skyndsammare handläggning – i tillståndshandläggningen. Vidare bör det ställas upp tydliga mål för hur lång tid handläggningen bör få ta i normalfallet i olika slags tillståndsärenden. Redovisningen ovan visar i och för sig att det pågår vissa arbeten för att förenkla tillståndprocesserna och förkorta handläggningstiderna, men det finns ändå starka skäl att ta ytterligare steg i den riktning som utskottet nu har beskrivit för att förbättra tillståndprocesserna. Detta bör ges regeringen till känna.

### *Uppdaterad vägledning för prövning av gruvor*

I januari 2017 redovisade SGU att myndigheten i samråd med Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Västerbotten hade uppdaterat Vägledning för prövning av gruvverksamhet (SGU-rapport 2016:23) som myndigheten publicerade för första gången 2013. Syftet med uppdateringen är att ytterligare förbättra möjligheterna till en korrekt och effektiv prövning av gruvverksamhet.

I vägledningen redovisas de lagar och förordningar som ligger till grund för prövning av gruvverksamhet. Vägledningen är sammanställd för att vara till hjälp för både verksamhetsutövare, myndigheter och markägare och kan användas som en uppslagsbok av alla med intresse för Sveriges gruvnäring.

### *Utredning om effektivare miljötillståndprocesser*

I januari 2018 tillsatte Regeringskansliet en utredare med uppdrag att se över miljöprövningen av exempelvis stålindustri, livsmedelsindustri, vindkrafts- eller gruvverksamhet. Syftet med utredningen är att undersöka om miljöprövningen fungerar på ett sätt som främjar investeringar som driver teknik- och metodutvecklingen mot minskad miljöpåverkan. Utredningsuppdraget ska redovisas senast den 30 september 2018.

## **Utskottets ställningstagande**

De tillståndprocesser och därtill knutna ofta utdragna handläggningstider som förknippas med en gruvetablering har varit föremål för olika motionsförslag under de senaste åren. Utskottet har då bl.a. hänvisat till att dessa frågor har lyfts fram som viktiga i den förra regeringens mineralstrategi. Inom ramen för det arbetet har det vidtagits åtgärder för att komma till rätta med det som många aktörer anser vara alltför utdragna processer som bl.a. kan medföra att

investeringar uteblir eller hamnar i länder med svagare miljölagstiftning i väntan på nödvändiga tillståndsbeslut.

Arbetet inom ramen för mineralstrategin med den nyss beskrivna inriktningen kompletteras nu med ytterligare insatser inom ramen för regeringens nyindustrialiseringsstrategi. Dessa syftar till att uppnå en effektivare miljötillståndsprövning och förbättrad statistik för prövningstider. Nyligen har en utredare tillsatts med uppdrag att föreslå konkreta förändringar av regelverk och processer som kan effektivisera prövningsprocessen och göra den mer ändamålsenlig.

Vidare bör det nämnas att det har tagits fram en utförlig vägledning som tydliggör gällande bestämmelser och de krav som ställs på en ansökan om prospekteringstillstånd eller om bearbetningskoncession, inklusive de krav på olika miljötillstånd som vanligen också behövs. En uppdaterad version av vägledningen presenterades i januari 2017.

Utöver detta vill utskottet också påminna om att riksdagen i två tillkännagivanden till regeringen under föregående år redan har ställt krav på att regeringen ska agera för att förenkla regelverk och förkorta handläggningstider.

Med hänvisning till det anförda gör utskottet den sammantagna bedömningen att det saknas bärande skäl för riksdagen att återigen rikta tillkännagivanden till regeringen som på något sätt gäller kortare eller förenklade tillståndsprocesser. Utskottet avstyrker därmed förslagen med den inriktningen i motionerna 2017/18:1072 (S), 2017/18:1619 (S), 2017/18:3405 (M) och 2017/18:3420 (M, C, L, KD).

## Mineraler och miljö

### Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning bl.a. till att regeringen har påbörjat ett arbete med att utreda och analysera förutsättningarna för nya modeller för kostnadstäckning av avhjälpande av föroreningsskador eller allvarliga miljöskador avslår riksdagen förslag med koppling till sådana frågor. Förslag om ett förbud mot prospektering i vissa områden avslås av riksdagen med hänvisning till vad utskottet anförde när motsvarande yrkande behandlades våren 2017.

Jämför reservation 3 (SD), 4 (V) och 5 (KD).

### Motionerna

I kommittémotion 2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) konstateras det att ingrepp i naturen som härrör från mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört, vilket bl.a. kan medföra kostsamma marksaneringsinsatser. Motionärerna anser inte att skattebetalarna ska behöva bekosta denna efterbehandling. De redovisar därutöver uppfattningen att det behövs en lagändring som på ett bättre sätt än i dag säkerställer



att verksamhetsutövarna kan finansiera återställningen. De förordar en variant som innebär att bearbetningskoncessionen villkoras med att koncessionshavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå när verksamheten är avslutad. Ett tillkännagivande begärs om att reformera lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och återställning av mark (yrkande 6).

I kommittémotion 2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) slås det inledningsvis fast att gruvbrytning innebär stor påverkan på miljön. Redan prospekteringar och provborrningar kan medföra negativa effekter på naturvärden och renskötsel. Enligt motionärerna är det därför av avgörande betydelse att stärka berördas möjligheter att påverka och att skydd av unika natur-, turist- eller renbetesområden värnas under hela exploateringsprocessen – från undersökningstillstånd till brytning. De menar att det även för gruv- och prospekteringsbolagen innebär ekonomiska fördelar att tidigt i en process få besked om att brytning inte kommer att tillåtas inom ett område. Mot den bakgrunden begär de ett tillkännagivande om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden (yrkande 19).

I kommittémotion 2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) konstateras det att det finns behov av återställningsåtgärder efter prospektering. Bland annat är det viktigt att inte kvarlämnade borrhål läcker ut gifter eller utgör en risk för att skada människor eller djur. Detta brister ibland i nuläget. Kraven på och uppföljningen av återställning efter prospektering bör därför skärpas, och motionärerna begär ett tillkännagivande med den innebörden (yrkande 2).

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen skärpt ett antal punkter i nuvarande minerallagstiftning men det är, enligt vad som anförs i motion 2017/18:30 av Tina Acketoft (L), uppenbart att dessa skärpningar fortfarande inte tar tillräcklig hänsyn till enskilda markägare och andra allmänintressen, t.ex. miljöintressen. Motionären anser att minerallagen till stor del är skriven utifrån ett synsätt där mineralbrytning i princip prioriteras framför de flesta andra allmänintressen, vilket motionären inte anser vara rimligt, framför allt inte i områden med ett högt exploateringsstryck. Motionären förordar ett tillkännagivande om ändringar i minerallagen (yrkande 1) som bl.a. innebär att den myndighet som beviljar tillståndet måste ha en god insikt om hur de olika intressena kolliderar och kunna göra en avvägning mellan olika intressen. Vidare anför motionären att det vid beviljande av undersökningstillstånd måste tas hänsyn till lämpligheten av brytning i området och inte bara till den sökandes lämplighet. Motionären anser också att viss miljöprövning ska ske redan i detta skede och att markägarna bör få yttra sig innan undersökningstillstånd beviljas. Bolagens skyldighet att samråda med markägare och innehavare av nyttjanderätt bör stärkas för att därigenom göra det lättare att nå en uppgörelse om genomförandet av undersökningen. Det som tas upp vid samrådet ska sedan ligga till grund för arbetsplanen. Motionären påpekar också att villkoren för gruvbrytning i Skåne skiljer sig markant från villkoren i de traditionella gruvområdena

i landet. Det vore enligt motionären därför rimligt att ansvaret och besluten som rör gruvbrytning i Skåne förs över från bergmästaren till länsstyrelsen (yrkande 2). Enligt motionären skulle detta medföra betydligt bättre möjligheter att väga samman olika intressen vid beslut enligt minerallagen.

## Vissa kompletterande uppgifter

### *Tidigare riksdagsbehandling*

Våren 2017 tog utskottet ställning till frågor bl.a. om minerallagens förhållande till miljöbalken och de prövningar som görs med stöd av balken (bet. 2016/17:NU17). Flera av de motionsyrkanden som då var aktuella har upprepats även under detta riksmöte. Förra våren anförde utskottet bl.a. följande:

I likhet med vad som anfördes våren 2016 är utskottets uppfattning fortfarande att Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Detta innebär att prospektering efter och utvinning av mineral måste ske i samklang med såväl naturmiljön som det omgivande samhället. Näringsen måste präglas av ett agerande som har såväl social och ekonomisk som miljömässig bärkraft. Minerallagen ska säkerställa ett effektivt nyttjande av landets mineralresurser samtidigt som miljöbalken och de miljöprövningar som har fastställts i balken och i underliggande författningar ska garantera att utvinning och prospektering sker på ett sätt som är förenligt med en ambitiös miljöpolitik. Det bör även påminnas om att regeringen har deklarerat avsikten att skapa nya modeller för att utveckla en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling, där gruvnäringen tar sitt finansiella ansvar. Vid prospektering och gruvdrift är det viktigt att höga naturvärden inte blir oåterkalleligt förlorade. Vidare har regeringen utlovat att miljökraven ska ses över och vid behov skärpas. I sammanhanget bör det särskilt nämnas att det under de senaste åren har genomförts en översyn av vissa miljöfarliga verksamheter och att regeringen har för avsikt att överlämna en proposition till riksdagen om dessa frågor senare under våren 2017. Åtgärder för en effektiv miljöprövning vidtas också inom det pågående arbetet med att genomföra regeringens handlingsplan för en smart industri.

Några av motionerna tar upp frågor om efterbehandling efter gruvdrift eller prospektering. Utskottet vill här hänvisa till den granskning som Riksrevisionen har gjort av gruvavfall och efterbehandling av mark och till de åtgärder som regeringen har vidtagit med anledning av Riksrevisionens rekommendationer. Det handlar bl.a. om ett uppdrag till SGU om att ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling med beaktande av alternativ användning av gruvavfall. Vidare har regeringen påbörjat ett arbete för att utreda och analysera förutsättningarna för nya modeller för kostnadstäckning av avhjälpande av föroreningskador eller allvarliga miljöskador.

När det gäller de förslag om begränsningar för undersökningsarbeten i vissa områden som tas upp i motion 2016/17:1737 (V) konstaterar utskottet att dessa frågor behandlades så sent som våren 2016. Utöver att hänvisa till det utskottet då anförde – som har refererats tidigare i betänkandet – bör det påminnas om att SGU har fått i uppdrag av regeringen att utveckla en metodik för systematiskt granskningsarbete och tillsyn av de undersökningsarbeten som bedrivs med tillstånd enligt minerallagen och mineralförordningen.

### *Regeringspartiernas överenskommelse om mineralpolitiken*

Hösten 2014 slöt Socialdemokraterna och Miljöpartiet en överenskommelse om vissa fundamenta för deras gemensamma regerande. I överenskommelsen berördes även gruvnäringen, vilket också återspeglades i finansplanen i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 s. 46). Följande sas i överenskommelsen:

Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin, som är viktig för Sverige. Vi vill skapa nya modeller för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Miljökraven vid prospektering och provborrning ska skärpas. Turistnäringens och andra lokala näringars intresse ska beaktas. En analys av framkomliga vägar ska göras inom Regeringskansliet. Sverige ska inte öppna upp för utvinning av uran, olja eller gas.

### *Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken*

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller bearbetning är flera av de verksamheter som är aktuella även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken.

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken får regeringen utfärda föreskrifter om att det ska vara förbjudet att anlägga eller driva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan en anmälan har gjorts. Även om det inte krävs något tillstånd får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människor, hälsan eller miljön. I miljöprövningsförordningen (2013:251) listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där en anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.

För gruvdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen (4 kap. miljöprövningsförordningen). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Brytning av uran ska tillåtlighetsprövas av regeringen enligt 17 kap. 1 § miljöbalken (se vidare nedan). Mineralutvinning kräver dessutom ofta även tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken (Vattenverksamheter) för avledning av vatten eller för uppförande av dammar.

### *Förändrad bedömning av vissa miljöfarliga verksamheter*

I juni 2017 överlämnade regeringen propositionen Miljöbedömningar till riksdagen (prop. 2016/17:200). I propositionen föreslogs ett nytt 6 kap. miljöbalken och följdändringar i sektorslagstiftningen. De ändringar som berör minerallagen är främst att bestämmelserna om samråd i 6 kap. miljöbalken ska göras tillämpliga i ärenden om bearbetningskoncession enligt minerallagen.

Av de remissinstanser som uttalade sig om ändringarna i minerallagen var en övervägande majoritet positiva till eller hade inga synpunkter på de förslag som gällde den lagen.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (bet. 2017/18:MJU5).

### *Efterbehandlingsansvar*

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken kan tillstånd etc. som har meddelats enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av en säkerhet. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

Enligt 15 kap. 35 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast beviljas om verksamhetsutövaren ställer en säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken.

### *Riksrevisionen om gruvavfall och efterbehandling av mark*

Riksrevisionen har granskat om det nuvarande systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet minimerar risken för att staten ska behöva bekosta efterbehandling av gruvor. I rapporten *Gruvavfall – Ekonomiska risker för staten* (RiR 2015:20) konstaterade myndigheten att systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet inte i tillräcklig utsträckning minimerar riskerna för att staten och därmed skattebetalarna ska behöva bekosta nödvändig efterbehandling av nedlagda gruvor.

Regeringen redovisade sin syn på Riksrevisionens rapport i en skrivelse till riksdagen i april 2016 (skr. 2015/16:165). Av skrivelsen framgår att regeringen har påbörjat ett arbete med att utreda och analysera om det finns insatser eller åtgärder som på ett mer ändamålsenligt sätt än i dag kan säkerställa att det finns tillräckliga ekonomiska säkerheter. Vidare framgick det att regeringen efter Riksrevisionens rekommendation har gett SGU i uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling med beaktande av alternativ användning av gruvavfall. Regeringen redovisade också att den hade gett Naturvårdsverket i uppdrag att analysera och förtydliga sin vägledning om klassificering av utvinningsavfall (se vidare nedan om dessa båda uppdrag).

När miljö- och jordbruksutskottet behandlade regeringens skrivelse i augusti 2016 delade utskottet bl.a. regeringens bedömning att det krävs en fördjupad analys för att bedöma i vilken utsträckning det förhållande Riksrevisionen beskriver utgör en risk för den gruvverksamhet som bedrivs i dag eller kommer att bedrivas i framtiden (bet. 2015/16:MJU23). Vidare instämde utskottet i regeringens uppfattning att utgångspunkten ska vara att en gruvverksamhet ska bära sina kostnader för avfallshantering och efterbehandling av området. I sammanhanget kan det även nämnas att näringsutskottet i ett yttrande till miljö- och jordbruksutskottet redovisade sin syn på förslagen om en översyn av gällande regelverk för att förtydliga att Bergsstatens prövning av bearbetningskoncessioner även ska innefatta kostnader för avfallshantering och efterbehandling (yttr. 2015/16:NU2y).

### *Förorenade områden som ägs av staten eller som har förorenats av statlig verksamhet*

Riksrevisionen har även granskat hanteringen av förorenade områden som ägs av staten eller som har förorenats av statlig verksamhet. Granskningens resultat redovisades i rapporten Statens förorenade områden (RiR 2016:25). Riksrevisionens övergripande slutsats var att det finns stora brister i kartläggningen av statens förorenade områden och att det har gjorts få skattningar av kostnaderna för sanering av områdena. I rapporten konstateras bl.a. att det statliga gruvbolaget LKAB har ett tiotal förorenade objekt.

I en skrivelse till riksdagen våren 2017 redovisade regeringen sin syn på Riksrevisionens iakttagelser och redovisade de åtgärder som den ansåg nödvändiga med anledning av Riksrevisionens rekommendationer (skr. 2016/17:111). Bland annat meddelade regeringen avsikten att ge Naturvårdsverket i uppdrag att utveckla en övergripande vägledning med principer för prioritering av olika saneringsbehov. Inga motioner väcktes med anledning av skrivelsen.

Miljö- och jordbruksutskottet delade regeringens bedömningar och välkomnade de genomförda och planerade åtgärderna (bet. 2016/17:MJU19).

I regleringsbrevet för 2018 har Naturvårdsverket sedermera fått i uppdrag att utveckla en övergripande vägledning för att underlätta en effektiv prioritering av olika saneringsbehov när det gäller statens förorenade eller riskfyllda områden utifrån övergripande samhällsnytta. Vägledningen ska innehålla principer för prioritering, riskvärdering samt en skälighetsbedömning och ska utgöra en gemensam utgångspunkt för myndigheternas arbete.

### *Strategi för hantering av gruvavfall*

Som har nämnts tidigare i betänkandet har regeringen gett SGU och Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram en strategi för hantering av gruvavfall och göra en bedömning av kostnader och åtgärder för efterbehandling. Uppdraget redovisades vid två tillfällen under 2017, dels i april 2017 (de två rapporterna Utvärdering av efterbehandlad gruvverksamhet och Kartläggning av kostnader

för hantering av gruvavfall och för efterbehandling av gruvverksamhet), dels i september 2017 (Kartläggning av kostnader för hantering och för efterbehandling av gruvverksamheten).

Utredningen visar bl.a. att rätt styrmedel i form av provningssystem, tillsyn och egenkontroll finns på plats men att förbättringar bör genomföras när det gäller regelverkens utformning och hur de används.

Rapporterna från SGU och Naturvårdsverket har ännu inte skickats ut på remiss.

### *Utredning om ekonomiska säkerheter*

I juni 2017 gav regeringen en särskild utredare (avdelningschef Daniel Barr) i uppdrag att analysera om det finns insatser eller åtgärder som på ett mer ändamålsenligt sätt än i dag kan säkerställa att det finns tillräckliga ekonomiska säkerheter för efterbehandling och andra återställningsåtgärder vid gruvverksamhet (dir. 2017:59). Utredaren ska bl.a.

- föreslå hur nuvarande system för säkerheter kan förbättras
- identifiera förutsättningar som kan påverka säkerhetens storlek och form
- ta fram förslag för att säkerställa att säkerheten är tillräcklig när den behöver tas i anspråk
- föreslå andra modeller för kostnadstäckning i det fall nuvarande system inte anses ändamålsenligt
- översiktligt redovisa modeller för kostnadstäckning i andra länder av intresse
- analysera konsekvenserna av nu gällande och föreslagna bestämmelser om säkerhet i en konkursituation.

Utredningen ska redovisas senast den 30 juni 2018.

### *Förordningen om utvinningsavfall*

Ett tillstånd för gruvverksamhet enligt miljöbalken ska bl.a. innehålla en avfallshanteringsplan och en plan för hur efterbehandling ska göras efter att verksamheten har upphört. Tillståndet innehåller också bestämmelser om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat.

Den 1 juli 2013 trädde förordningen (2013:319) om utvinningsavfall i kraft. Utvinningsavfall är det avfall som uppkommer som en direkt följd av utvinningsindustrins verksamhet. Gruvor, men även grus- och bergtäkter, ingår i utvinningsindustrin. Förordningen innebär i huvudsak att det blir tydligare vad en avfallshanteringsplan ska innehålla, att denna plan alltid ska skickas till tillsynsmyndigheten och att det alltid ska prövas om den uppfyller kraven i förordningen.

### *Mineralprospektering i vissa områden*

Utskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat motioner om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Våren 2015 redovisade utskottet bl.a. att bergmästaren inte gör någon prövning av motstående intressen i samband med att ställning tas till en ansökan om undersökningstillstånd (bet. 2014/15:NU14). Det bergmästaren tar ställning till är dels om det finns anledning att anta att en undersökning i området kan leda till fynd av koncessionsmineraler, dels sökandens lämplighet att utföra sådana undersökningar. Å andra sidan tillämpas miljöbalkens bestämmelser om områdesskydd av de myndigheter som svarar för miljöprövningen av själva undersökningsarbetet.

I det nämnda betänkandet fanns även en utförlig beskrivning av de bestämmelser som gäller för olika områdesskyddsformer enligt 7 kap. miljöbalken (bl.a. naturreservat och nationalparker). Det framgår vidare att enligt 3 kap. 6 § första stycket minerallagen får undersökningsarbete inte bedrivas i strid med ett naturreservats föreskrifter.

Huruvida prospekteringen är förenlig med ett reservats syfte och därtill knutna föreskrifter beror i sin tur bl.a. på vilken typ av prospekteringsåtgärder som kommer att utföras, när detta kommer att ske (vissa arter kan vara särskilt känsliga under häcknings-, parnings- eller kalvningssäsong) och hur reservatets föreskrifter är utformade (exempelvis beträffande förekomsten av strikta förbud eller dispensmöjligheter). Förenligheten måste således avgöras i varje enskilt fall. Länsstyrelsen eller kommunen kan med stöd av 7 kap. 7 § miljöbalken dock ge dispens från de föreskrifter som de har utfärdat. För att detta ska vara möjligt krävs dock särskilda skäl och att dispensen är förenlig med skyddets syfte.

Verksamheter eller åtgärder som ska utföras i eller i närheten av ett skyddsvärt område kan komma att kräva ett särskilt tillstånd (Natura 2000-tillstånd) enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken får ett Natura 2000-tillstånd lämnas om verksamheten eller åtgärden, ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder, inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som man har för avsikt att skydda, eller inte medför att den art eller de arter som man avser att skydda utsätts för störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området.

När det gäller världsarvsområden, som nämns i motion 2017/18:1149 (V), har utskottet tidigare redovisat att dylika områden inte är en typ av skyddsområde som regleras direkt i miljöbalken (se bl.a. bet. 2014/15:NU14). Begreppet härstammar från FN-organet Unescos lista över kultur- och naturmiljöer som är så unika att de utgör s.k. världsarv. Medlemsländerna nominerar själva objekt eller områden och ska visa att de har garanterat dessa tillräckligt skydd för framtiden. Att ett objekt eller område har tagits upp på Unescos världsarvslista innebär inte något juridiskt skydd i sig, men många av dessa områden har redan ett formellt nationellt skydd. I Sverige finns 15 världsarv,

varav flera är kulturmiljöer. Det största världsarvet i Sverige är Lapponia i Lappland som är Europas största sammanhängande naturlandskap med så gott som orörd natur. Området inkluderar bl.a. de stora nationalparkerna Sarek, Padjelanta och Stora Sjöfallet. Enligt 3 kap. 6 § minerallagen får undersökningsarbete inte utföras i nationalparker.

### *Mineralprospektering och miljöpåverkan*

Våren 2014 överlämnade den dåvarande regeringen proposition 2013/14:159 Bättre information och tydligare ansvar vid mineralprospektering till riksdagen. I propositionen konstaterade regeringen att de enskildas ställning vid prospektering efter mineraltillgångar behöver stärkas. Regeringen föreslog en skärpning av kraven på innehåll i de arbetsplaner som krävs innan undersökningsarbetet får inledas. Ändringarna innebar också att de myndigheter som ska bevaka allmänna intressen vid prospektering efter mineraltillgångar hålls informerade om hur arbetena kommer att bedrivas och vilka konsekvenser de kan antas medföra. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag, och lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2014 (bet. 2013/14:NU20).

När det gäller prospekterings eventuella miljöpåverkan och behovet av efterbehandling bör påminnas om att undersökningsarbete (prospektering) kan vara av mycket skiftande omfattning och karaktär. Det kan t.ex. bestå av seismiska, radioaktiva, magnetiska eller elektriska mätningar, geologiska undersökningar, diamanthorning, provtagning, blockletning, provdikesskivning, borttagande av jord och sprängning. Typen av undersökningsarbete och områdets karaktär är avgörande för om det krävs en anmälan till länsstyrelsen eller kommunen eller om det fordras tillstånd enligt miljöbalken. I den händelse tillstånd krävs kan detta – på samma sätt som för annan gruvverksamhet – villkoras med krav på att ekonomisk säkerhet ställs för de kostnader som kan uppkomma för att avhjälpa en miljöskada eller för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan motivera.

### *Förbättrad tillsyn av undersökningsarbete*

I regleringsbrevet för 2017 fick SGU (Bergsstaten) i uppdrag att utveckla en metodik för systematiskt granskningsarbete och tillsyn av de undersökningsarbeten som bedrivs med tillstånd enligt minerallagen och mineralförordningen (1992:285). Uppdraget redovisades till Regeringskansliet i december 2017 (Rapportering av regeringsuppdrag Tillsyn av undersökningsarbete enligt minerallagen). Bergsstaten föreslog en tillsynsmetodik med följande inriktning:

- Tillsynen av prospektörernas arbetsplaner bör förstärkas och göras mer systematisk. En utökad granskning bör ske av arbetsplanernas innehåll och på vilket sätt prospektörer kommunicerar arbetsplanen med berörda parter.
- Den förebyggande tillsynen bör förbättras genom utökad information och rådgivning om minerallagen och vilka krav som ställs vid genomförande av undersökningsarbeten och upprättande av arbetsplaner. Systematiska



insatser bör omfatta samtliga tillståndshavare med särskilt fokus på nya aktörer på prospekteringsmarknaden.

- Fältinspektioner bör genomföras för ett urval av undersökningsarbeten för att följa upp resultaten av prospekteringsverksamheten.
- Vidare konstaterar Bergsstaten att en utökad systematisk tillsyn enligt den föreslagna metodiken medför ett behov av att Bergsstatens resurser förstärks. I rapporten presenteras exempel på olika ambitionsnivåer i tillsynen och därtill knutet behov av personella och finansiella resurser.

Rapporten bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

### Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren betonat att Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Detta innebär att prospektering efter och utvinning av mineral måste ske i samklang med såväl naturmiljön som det omgivande samhället. Näringen måste präglas av ett agerande som har såväl social och ekonomisk som miljömässig bärkraft. Minerallagen ska säkerställa ett effektivt nyttjande av landets mineralresurser, samtidigt som miljöbalken och de miljöprövningar som har fastställts i balken och i underliggande författningar ska garantera att utvinning och prospektering sker på ett sätt som är förenligt med en ambitiös miljöpolitik.

Gruv- och mineralnäringen medför onekligen viss negativ miljöpåverkan, och det är enligt utskottets uppfattning angeläget att dessa begränsas i möjligaste mån både under den tid när en etablering är aktiv och sedan utvinningen har avslutats. Utskottet har tidigare redovisat den granskning som Riksrevisionen har genomfört av hanteringen av gruvavfall och om ansvaret för efterbehandling av mark samt de åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av denna granskning. Det handlar exempelvis om att regeringen har gett SGU och Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram en strategi för hantering av gruvavfall och bedöma kostnader och åtgärder för efterbehandling. Därutöver har en utredare fått i uppgift av regeringen att analysera om det finns insatser eller åtgärder som på ett mer ändamålsenligt sätt än i dag kan säkerställa att det finns tillräckliga ekonomiska säkerheter för efterbehandling och andra återställningsåtgärder vid gruvverksamhet. Förslaget till strategi har ännu inte skickats ut på remiss, och utredningen om säkerheter kommer att redovisas i juni 2018. Innan regeringen har tagit ställning till dessa underlag finns det enligt utskottets uppfattning ingen anledning för riksdagen att agera med anledning av de motioner som på olika sätt gäller efterbehandling av mark efter en gruvetablering eller efter prospektering. Utskottet avstyrker därför motionerna 2017/18:922 (SD) och 2017/18:2538 (KD) i de här aktuella delarna.

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat det förslag som finns i motion 2017/18:1149 (V) om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Utskottet har då redovisat gällande bestämmelser och vid det senaste tillfället därtill nämnt att Bergsstaten på regeringens

uppdrag har sett över de tillsynsinsatser som myndigheten riktar mot prospekteringsverksamhet. Bergsstaten presenterade i december 2017 ett förslag till en ny tillsynsmetodik som för närvarande bereds inom Regeringskansliet. Sammantaget gör utskottet bedömningen att det inte har tillkommit något nytt i frågan som motiverar ett annat ställningstagande till förslaget i motionen än det som riksdagen ställde sig bakom våren 2017. Motionen avstyrks således även denna gång i den aktuella delen.

Avslutningsvis anser utskottet inte att det finns skäl att ompröva den ordning som gäller för prövning av gruvetableringar på det sätt som förordas i motion 2017/18:30 (L). Motionen avstyrks därför.

## Äganderätt, avgifter och ersättningar

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om äganderätt och om de avgifter och ersättningar som regleras i minerallagen. Utskottet hänvisar bl.a. till att flera av förslagen behandlades våren 2017 och till de utfästelser som regeringen har gjort om att se över det som betecknades som mineralavgiften och att därefter återkomma till riksdagen med förslag.

Jämför reservation 6 (M), 7 (SD), 8 (V) och 9 (KD).

### Inledning

#### *Minerallagen och äganderätten*

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen) är varje medborgares egendom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Att mineral kan tas till vara och brytas och att trygg försörjning skapas inom mineralbranschen har ansetts vara av sådant allmänt intresse. Grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt har, som redan nämnts, därför ansetts vara uppfyllda. I början av 2005 beslutade riksdagen om omfattande ändringar i minerallagen (prop. 2004/05:40, bet. 2004/05:NU8). Då infördes också en s.k. mineralersättning.

#### *Mineralersättning och andra avgifter*

Mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploitörer och markägare (7 kap. 7 § minerallagen). Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineraler som koncessionen omfattar och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

Enligt 14 kap. minerallagen ska sökande i ärenden enligt minerallagen betala en ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver (1 §). Innehavare av undersökningstillstånd ska dessutom betala en avgift till staten (2 §). Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek och arten av de mineraler som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Hur avgifternas storlek m.m. bestäms regleras i 10–13 §§ mineralförordningen. Av SGU:s regleringsbrev framgår det att regeringen prognostiserar en intäkt på 22 miljoner kronor från dessa avgifter under 2018.

Reglerna om mineralersättning till staten och markägarna var för brytningsåret 2016 tillämpliga på sammanlagt 15 bearbetningskoncessioner. I början av 2017 beslutade bergmästaren om mineralersättningar för den gruvbrytning som skedde på dessa koncessioner under 2016. Den totala mineralersättningen uppgick till ca 6,3 miljoner kronor med fördelningen ca 1,6 miljoner kronor till staten och ca 4,7 miljoner kronor till markägarna. Beslut om mineralersättning när det gäller brytningsåret 2017 väntas senare under våren 2018.

Det bör noteras att mineralersättningen inte har någon direkt koppling till den eventuella miljöskada som gruvverksamheten kan resultera i eller till finansiering av efterbehandlingsåtgärder. De intäkter som tillfaller staten genom mineralersättningen redovisas i stället enligt gällande principer för statens budgethantering mot inkomstitel i budgetpropositionen.

## **Motionerna**

I motion 2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) konstateras det inledningsvis att Sverige under de senaste åren har befunnit sig i en gruvboom. Motionärerna välkomnar detta men påpekar att det också är viktigt att blicka framåt för att kunna hantera de utmaningar som finns på området. De framhåller att Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Därefter slår motionärerna fast att den svenska mineralavgiften är en av de lägsta i världen, och de förordar att den ses över (yrkandet i denna del). En ökning av mineralavgiften skulle enligt motionärerna kunna finansiera de kostnader som omgärdar gruv- och mineralnäringen och även kunna användas för att bygga upp ett kapital som kan användas till olika framtidsinvesteringar.

Den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till vår gemensamma välfärd, sägs det i kommittémotion 2017/18:3405 av Lars Hjälmared m.fl. (M). Motionärerna säger sig ha ambitionen att skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka den svenska gruv- och mineralnäringens konkurrenskraft. Motionärerna anser dock att markägarnas rättigheter som fordringsägare av sin del av mineralersättningen vid en konkurs bör ses över (yrkande 7). Utan närmare motivering i motionen föreslås det också ett tillkännagivande om att regeringen ska tillsätta en utredning som förstärker äganderätten i gruvnäringen och ger en rimlig avkastning till markägaren (yrkande 8).

Äganderätten är stark i Sverige, slås det fast i motion 2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M). Samtidigt konstaterar motionärerna att den som finner mineral på sin mark inte kan vara säker på att bli ägare till en eventuell mineralfyndighet eftersom den person eller det företag som har beviljats undersökningstillstånd har ensamrätt till att leta efter mineral och företräde till en eventuell fyndighet. En markägare som vill prioritera annan verksamhet än mineralbrytning på sina ägor eller rent av lämna marken orörd kan inte neka tillstånd för brytning. Motionärerna framhåller att det inte utgår någon ersättning för förlorade intäkter från jordbruk, turism, eller skogsbruk utan bara för skada och intrång vid undersökningsarbetet. Marken blir dessutom osäljbar till någon annan än den som har fått tillståndet. Den s.k. mineralersättningen är låg. Minerallagen har ändrats vid ett flertal tillfällen, men markägarens ställning är, enligt motionärernas uppfattning, fortfarande svag. Minerallagstiftningen bör därför ändras så att lagstiftningen slår fast att mineraler ingår i markägarens egendom. Motionärerna anser det vara rimligt att undersökningstillstånd och utvinning av alla mineraler, inklusive koncessionsmineraler, beslutas av markägaren och ingen annan.

En betydande del av Sveriges välstånd har under hundratals år baserats på brytning och förädling av metall och mineraler sägs det inledningsvis i motion 2017/18:1954 av Mats Green (M). I Sverige finns ingen särskild gruvskatt men däremot den s.k. mineralersättning som uppgår till 2 promille av värdet på den brutna malmen. Motionären anser att denna kan betraktas som obetydlig eftersom de som främst drabbas och får hantera konsekvenser, kostnader och miljöförstöring av utvinningen – berörda kommuner och regioner – inte får någon del av ersättningen. Diskussionerna om mineralersättningen har hittills dessutom främst handlat om ett rent statligt perspektiv och intresse, inte om de närmast berörda, dvs. människor, kommuner och regioner på de platser som är aktuella. Motionären refererar till bestämmelser i den australiensiska gruvregionen Western Australia, där kommuner och berörda inom delstatliga regioner får del av mineralavgifter. På detta sätt har man fått en stark lokal nytta och uppslutning kring en viktig näring, man har stimulerat företagande, arbetstillfällen, entreprenörskap, utbyggd service och infrastrukturinvesteringar som har skapat språngbräddor för tillväxt och utveckling i avfolkningsbygd. Vidare nämns att en liknande modell sedan länge har tillämpats i Norge, och den framhålls som en av huvudanledningarna till att den norska landsbygden blomstrar och dess befolkning växer, till skillnad från befolkningen och förut-sättningarna på den svenska landsbygden. Motionären föreslår att en liknande modell – Royalties for Regions – genomförs i den svenska gruvlagstiftningen i tillämpliga delar.

I motion 2017/18:2248 av Jan Ericson (M) konstateras det att svenska och utländska mineralbolag kan muta in och exploatera malm och mineraler i Sverige mot en synnerligen blygsam ersättning på någon promille av det ekonomiska värdet. Motionären anser att lagstiftningen bör förändras så att en betydligt större del av det ekonomiska värde som uppkommer vid gruvbrytning tillfaller markägaren och staten.

Sverigedemokraterna vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt, sägs det i kommittémotion 2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. Motionärerna anser att det är rimligt att värdet av mineraltillgångarna ska komma medborgarna till del och vill därför reformera mineralersättningen. Deras uppfattning är att om staten inte får någon direkt ersättning för det värde som bryts ur en gruva kan det heller inte förväntas att staten ska finansiera t.ex. järnvägsutbyggnad. En reformerad mineralersättning skulle, enligt dem, möjliggöra en mer aktiv gruvpolitik (yrkande 5). Mineralersättningen bör tas ut med totalt 5 procent, att jämföra med dagens 2 promille. Markägarens andel bör kvarstå på dagens nivå medan resterande del ska tillfalla staten. Statens andel bör placeras i en fond, vars syfte ska vara att stimulera utveckling och sysselsättning på landsbygden. På så vis garanteras att det offentliga får avkastning på sina investeringar i form av exempelvis infrastruktur.

Gruvorna i Sverige är viktiga men kan också orsaka miljöförstöring, sägs det i motion 2017/18:2787 av Jabar Amin (MP). Vidare påpekar motionären att gruvverksamhet kan påverka andra näringar som exempelvis rennärings-, turismen och friluftslivet negativt. Motionären konstaterar att den s.k. mineralersättningen på 2 promille är låg jämfört med i andra länder och att det finns flera skäl till att införa en gruvskatt. Motionären menar att en avsevärd höjning av mineralavgiften är nödvändig, och begär ett riksdagsuttalande om detta. Pengarna kan fonderas, och delar av den inbetalda skatten ska sedan återgå till lokalsamhället. Den andra delen ska reserveras för utveckling och omställningen till ett miljövänligt och klimatsmart samhälle och kommande generationer. Hur stor respektive del ska bli bör bli föremål för en utredning.

I motion 2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) sägs det att Sverige är ett regel- och skatteparadis för gruvbolag och att denna orimliga ordning måste lämna plats för en rättvis fördelning av de ekonomiska överskott som verksamheten skapar, såväl mellan regioner som mellan generationer. Motionärerna konstaterar att riksdagen 1993 avskaffade det s.k. kronoandelsinstitutet, som innebar att staten hade rätt till hälften av en bearbetningskoncession som hade beviljats någon annan än staten. Motionärerna anser att det bör utredas om kronoandelsinstitutet, eller liknande, skulle kunna återinföras, samt mekanismer som försäkrar att gruvbolag betalar för de miljökador de har orsakat, i de fall de har beviljats tillstånd att prospektera efter eller bryta mineraler (yrkande 23).

I kommittémotion 2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) sägs det inledningsvis att utvecklingen av nya lagringstekniker och behovet av att ställa om till ett hållbart samhälle kommer att kräva nya ämnen och material. Ett exempel som nämns är den nya fyndigheten av grafitmalm utanför Vittangi. Grafit är ett ämne som kan spela stor roll för den framtida energilagringen. Motionärerna anser att en förändring av mineralavgiften för att främja lokal vidareförädling skulle kunna resultera i en större acceptans för brytningen. De menar att en framtida mineralersättning bör fungera degressivt i förhållande till graden av lokal vidareförädling. I ju högre grad företag väljer att förädla sina rå-

varor lokalt, desto lägre bör mineralersättningen vara. Motionärerna efterfrågar ett tillkännagivande om att de berörda myndigheterna ska utreda hur en sådan degressiv mineralersättning kan främja lokal vidareförädling (yrkande 2).

I kommittémotion 2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) konstateras det inledningsvis att gruvnäringen är en mycket viktig industri för Sverige, som skapar arbetstillfällen och intäkter till statskassan. Samtidigt slås det fast att gruvdriften påverkar mark och vatten på olika sätt, och i allmänhet behövs det saneringsåtgärder efter att verksamheten har avslutats. Motionärerna refererar därefter till Riksrevisionens rapport om gruvavfall och konstaterar att staten har kostnader för att sanera efter gruvbolagens mineralutvinning. De föreslår att mineralersättningen ses över så att den också tar hänsyn till behovet av finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning (yrkande 1).

## **Vissa kompletterande uppgifter**

### *Tidigare riksdagsbehandling*

Riksdagen har behandlat motionsyrkanden om ändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare eller om att införa någon form av ”gruvskatt” vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2016 (bet. 2015/16:NU14) avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna eftersom det inte såg någon anledning för riksdagen att föregripa regeringens fortsatta beredning av ett underlag kring dessa frågor som då nyligen hade presenterats av Tillväxtanalys (se vidare nedan).

När liknande yrkanden behandlades våren 2017 (bet. 2016/17:NU17) refererade utskottet till det som hade anförts 2016 och konstaterade vidare att det vid tidpunkten fortfarande pågick beredning inom Regeringskansliet av frågor om dessa avgifter och ersättningar. Utskottet såg fortfarande inga skäl för riksdagen att föregripa det nämnda beredningsarbetet och avstyrkte därför samtliga motionsyrkanden om de avgifter och ersättningar som regleras i mineralagen. Även förslag liknande de nu aktuella om en modell med Royalties for Regions eller att återinföra den s.k. kronoandelen avstyrktes.

När det gäller ett mer allmänt hållet yrkande om äganderättens ställning vid tillämpning av mineralagen som var likalydande med det nu aktuella i motion 2017/18:1237 (M) anförde utskottet följande:

Avslutningsvis vidhåller utskottet sin syn på det som sägs i motion 2016/17:192 (M) om förstärkta markägarrättigheter i samband med mineralutvinning. Förslaget har behandlats av utskottet vid flera tidigare tillfällen, och utskottet avstyrker det med hänvisning till det som anfördes våren 2016. Även motion 2016/17:3128 (M) avstyrks i den del som gäller en utredning om förstärkt äganderätt med koppling till gruvnäringens frågor. Förslaget saknar närmare motivering, och utskottet finner för egen del inte några skäl att tillstyrka det.

### *Översyn av mineralersättningen och vissa andra avgifter*

I budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 Finansplanen s. 46) angav regeringen, som tidigare har nämnts, att den har för avsikt att medverka till att nya modeller skapas för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Regeringen avsåg i detta sammanhang att se över mineralavgiften och återkomma till riksdagen med förslag.

I juli 2015 fick Tillväxtanalys sedermera i uppdrag att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och vilka faktorer som påverkar detta. I uppdraget angavs att myndigheten i en delrapport skulle redovisa hur nivån på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar Sveriges attraktivitet som gruvland. I uppdragsbeslutet återgav regeringen sitt tidigare refererade uttalande i finansplanen och angav att uppdraget till Tillväxtanalys är en del i den översyn som aviserades där.

Den del av uppdraget som avsåg mineralersättningen och andra avgifter redovisades i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (pm 2016:05) i slutet av mars 2016. I promemorian konstaterades det bl.a. att den svenska och den finska lagstiftningen, som ger markägaren rätt till mineralersättning, är unika eftersom markägarens rättigheter till mineralerna som regleras i gruvlagarna inte kan sägas vara helt klara. I praktiken har reglerna inneburit att marken där en gruva eventuellt kan etableras nästan alltid förvärvas av gruvbolaget. Vidare noterades det att det i flera länder finns system för att fördela de skatteintäkter och de avgifter som betalas för prospektering och gruvdrift på flera nivåer lokalt, regionalt och nationellt.

Tillväxtanalys presenterade en slutrapport i juli 2016 (Sverige – ett attraktivt gruvland i världen? En internationell jämförelse, rapport 2016:06). När det gäller mineralersättningen redovisades följande slutsatser och rekommendationer:

När det gäller att höja mineralersättningen i Sverige kan detta ha negativa konsekvenser för framtida järnbrytning eftersom det kan leda till att gruvorna inte blir lönsamma. För koppar verkar det finnas en marginal för att höja mineralersättningen. Intäkterna från denna höjning ska dock vägas mot kostnaden i form av ökad administration och ökad komplexitet.

Situationen för andra mineral behöver analyseras vidare innan en eventuell höjning av mineralersättningen införs. Det bör påpekas att genom att enbart höja mineralersättningen för vissa mineral skulle principen om skattneneutralitet frångås.

I stället för att öka mineralersättningen kan staten initiera samverkan mellan det lokala samhället och gruvbolagen kring utveckling av gemensamma intressen. Ett annat alternativ är att det skapas en tydligare reglering kring gruvbolagens sociala ansvar med större möjlighet att ställa särskilda villkor i samband med gruvbrytning. Detta bör dock utredas noggrant.

Att införa en skatt på extraordinära vinster orsakade av prisökningar på råvarumarknaden har visat sig vara kostsamt och inte ge särskilt mycket intäkter. Ett sådant styrmedel behöver därför analyseras ordentligt om det ska införas.

Enligt uppgift pågår fortfarande överväganden inom Regeringskansliet om frågor om avgifter och ersättningar i samband med gruvbrytning.

### *Kronoandelsinstitutet*

I motion 2017/18:2962 (MP) tas det s.k. kronoandelsbegreppet upp. Kronoandel infördes i 1938 års gruvlag (1938:314) och innebar att den rätt till hälftenandel i gruvföretag som fastighetsägaren enligt den tidigare lagstiftningen varit berättigad till – jordägarandelen – flyttades över till staten. Ett av de bärande motiven för detta var behovet av samhällsinflytande över gruvnäringen. Systemet med kronoandel avskaffades 1993 (prop. 1992/93:238, bet. 1992/93:NU33). Utskottet ansåg bl.a. att ett slopande av kronoandelsinstitutet skulle främja prospekteringen i landet och därmed bidra till utvecklingen av en livskraftig mineralindustri.

### *Mineralersättning som en prioriterad fordran*

I motion 2017/18:3405 (M) begärs ett tillkännagivande om markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller mineralersättningen om en gruva går i konkurs.

I 11 kap. konkurslagen (1987:672) regleras utdelning av medel från ett konkursbo till fordringsägarna. Den ordning i vilken betalningsanspråken ska tillgodoses vid konkurs och utmätning regleras i sin tur i förmånsrättslagen (1970:979) och i utsökningsbalken. Utgångspunkten är att alla fordringar har samma rätt. I förmånsrättslagen finns dock en uppräknig av vissa fordringar som har bättre rätt än andra, dvs. förmånsrätt, och vilken ordning som gäller mellan dessa s.k. prioriterade fordringar. Fordringar utan förmånsrätt, dvs. oprioriterade eller övriga fordringar, har inbördes lika rätt.

Konkurs- och förmånsrättslagarna bereds av civilutskottet. I januari 2014 behandlade civilutskottet en motion (M) om översyn av konkurslagstiftningen i syfte att stärka leverantörers oprioriterade fordringar i en konkurs (bet. 2013/14:CU11). Utskottet ansåg sig inte vara berett att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av förslaget och avstyrkte därför motionen.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet pågår det för närvarande inget arbete med att se över konkurs- eller förmånsrättslagstiftningen med koppling till frågor om mineralersättningens ställning i samband med en gruvkonkurs.

### **Utskottets ställningstagande**

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen) är varje medborgares egen- dom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intres- sen. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av mineralagen är mark- ägarna dock garanterade ersättning. Utöver denna ersättning har det sedan 2005 införts en s.k. mineralersättning som de som har bearbetningskoncession ska betala till staten och berörda markägare och som baseras på värdet av den malm som bryts. Vidare måste koncessionshavaren betala en del andra avgifter



enligt bestämmelser i minerallagen, vilket framgår av det som har redovisats i det föregående.

När det gäller motionsyrkanden som på ett eller annat sätt har koppling till de nyssnämnda ersättningarna och avgifterna hänvisar utskottet till de utfästelser som regeringen har gjort om att se över det som betecknades som mineralavgiften och att därefter återkomma till riksdagen med förslag. Visst underlag har för ändamålet inhämtats från Tillväxtanalys bl.a. när det gäller mineralersättningens storlek och fördelning samt om tänkbara konsekvenser av att höja denna ersättning. Enligt uppgift pågår fortfarande diskussioner inom Regeringskansliet om dessa frågor, och det finns enligt utskottets uppfattning anledning att avvakta utfallet av dessa överväganden innan det kan anses vara påkallat för riksdagen att agera i frågan.

Med det anförda avstyrks därför samtliga motionsyrkanden i de aktuella delarna.

## Utvinning av fossila energitillgångar

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår förslag om förbud mot utvinning av olika fossila energitillgångar i Sverige. Utskottet hänvisar bl.a. till att regeringen för närvarande bereder förslag från en utredning om konsekvenserna av att införa ett förbud mot utvinning av olja och gas i Sverige. Vidare redovisar utskottet att regeringen har meddelat att den senare under våren 2018 har för avsikt att lämna en proposition till riksdagen om ett förbud mot utvinning av uran i Sverige.

Jämför reservation 10 (V) och 11 (KD).

### Motionerna

I motion 2017/18:1137 av Edward Riedl (M) slås det fast att Sverige är det land i Europa som bedöms ha de största tillgångarna på uran. Detta gör uranprospektering och uranbrytning intressant för både nationella och internationella företag. Eftersom staten står för de långvariga miljökonsekvenserna av en eventuell uranbrytning bör vinsterna av uranbrytningen gå till staten. Detta hindrar inte att privata bolag står för själva driften. Regeringen bör undersöka möjligheten för att de huvudsakliga vinsterna av uranbrytning kommer staten till del i form av en statlig uranfond.

I motion 2017/18:2455 av Jan R Andersson (M) konstateras det inledningsvis att det för närvarande pågår prospektering efter uran på flera håll runt om i landet. Motionären slår även fast att liksom all gruvbrytning innebär uranbrytning omfattande miljöpåverkan. Vad som dessutom kan vara problematiskt vid uranbrytning är den urlakningsprocess som innebär att radioaktiva

ämnen kan spridas och där gruvrester kan avge radioaktiv strålning. Motionären efterfrågar ett tillkännagivande om att eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige ska ses över.

I motion 2017/18:276 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C) framhålls det att nya fossila bränsletillgångar som t.ex. skiffergas riskerar att försena omställningen till förnybar energi. Miljöpåverkan och metanogasutsläpp vid gas- och oljeutvinning ur skiffer är ytterligare osäkerhetsfaktorer i den globala pågående energiomställningen. Motionärerna anser att det enda rimliga förhållningssättet är att all utvinning av fossil energi fullt ut står för sina miljökostnader. Att utvinna gas och olja ur skiffer genom hydraulisk spräckning (s.k. frackning) är också förenat med påtagliga och översiktliga miljörisiker. Med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige, enligt motionärernas uppfattning, därför införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer.

Klimatomställningen handlar inte bara om nya begränsningar för utsläpp, utan även om att begränsa utvinningen av fossila energitillgångar både i Sverige och globalt. Denna uppfattning framförs i Vänsterpartiets partimotion 2017/18:1141 av Jonas Sjöstedt m.fl. Motionärerna pekar på att det finns ett intresse för att utvinna skiffergas i bl.a. Skåne och på Öland, men områden med sådan berggrund som kan innehålla gas finns även i Östergötland, Västergötland och i Närke. Motionärerna anser att utvinning av ännu mer fossil energi skulle motverka den nödvändiga energiomställningen och dessutom riskera att medföra stora negativa miljöeffekter. Därför vill de att riksdagen genom ett tillkännagivande ska framföra till regeringen att det bör införas ett nationellt förbud mot gas- och oljeutvinning (yrkande 17). Om riksdagen inte bifaller detta förslag vill motionärerna värna kommunernas självbestämmande och föreslår därför att det införs en kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi. Ett tillkännagivande med denna innebörd efterfrågas (yrkande 18).

Östersjön är ett världsunikt bräckvattenhav med ett särskilt ekosystem, sägs det inledningsvis i kommittémotion 2017/18:2607 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD). Flera Östersjöstater prospekterar efter eller utvinna olja i Östersjön, dock inte Sverige. En oljeolycka i det känsliga innanhav som Östersjön utgör skulle få särskilt allvarliga miljökonsekvenser och utgör ett hot även mot Sveriges kuster och havsmiljö. Sveriges regering bör verka inom EU och Östersjöorganisationen Helcom för att uppnå ett förbud mot oljeutvinning i Östersjön (yrkande 4).

I kommittémotion 2017/18:2609 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) sägs det att utvinning av skiffergas innebär stora miljörisiker och bidrar till klimatförändringen. Utvinningen av skiffergas i USA har påverkat den globala prisbildningen på fossil energi. Inflödet av naturgas på en marknad som tidigare har haft höga priser på både olja och naturgas har inneburit ett prisfall på fossil energi. Detta försämrar konkurrensförutsättningarna för förnybar och klimatneutral energi. Motionärernas uppfattning är att skiffergasen är ett stickspår som cementerar fossila strukturer. De anser att utvinning av skiffergas därför ska vara

förbjudet i Sverige och begär ett tillkännagivande med den innebörden (yrkan-  
de 3).

## Vissa kompletterande uppgifter

### *Skiffergas*

Skiffergas är naturgas som bildas och binds i berggrund som består av skiffer. Skiffer på stora djup är relativt tät, vilket tidigare har gjort det mycket svårt att producera gas ur den. Ny teknik har dock skapat förutsättningar för lönsamhet inom detta segment. För att öka tillströmningen av gas till borrhålen spräcker man skiffen med hjälp av högt vattentryck i borrhålet, och skapar därigenom sprickor kring borrhålet där gasen kan strömma till. Denna metod kallas hydraulisk spräckning (frackning). I samband med spräckningen injekteras kvartssand som håller sprickorna öppna. Förutom sand och vatten tillförs kemiska tillsatser för att minska friktionen i sprickorna. De hål som borrar för skiffergasutvinning är ofta mer eller mindre horisontella i den gasförande skiffen.

I Sverige förekommer alunskiffer i delar av Skåne, Västergötland, Östergötland, Närke, Öland, fjällkedjan och södra Östersjön. Lokalt kan alunskifferområdena innehålla utvinningsbara mängder gas. Lokalt i centrala och sydvästligaste Skåne förekommer alunskiffen på större djup, vilket innebär att det skulle kunna förekomma termiskt bildad skiffergas där.

Av en rapport från SGU som publicerades i juni 2014 framgår det att frackning endast kan tillämpas inom mycket begränsade områden i Sverige. De områden där det kan finnas termiskt bildad gas och där denna utvinningsmetod skulle kunna vara teoretiskt möjlig att använda finns alltså i delar av Skåne. Skiffergasutvinning bedöms dock vara olämplig på dessa platser, bl.a. på grund av läget i en tätbefolkad region, begränsade skiffervolymer och – framför allt – att den skiffer som finns inte innehåller någon större mängd gas. I Östergötland finns lokala ansamlingar av s.k. biogent bildad, och därmed mer ytligt förekommande, gas. Volymen gas i dessa områden är ur ett internationellt perspektiv dock mycket liten och värdet således även begränsat, vilket enligt den nämnda SGU-rapporten gör att utvinning endast bedöms vara möjlig i mindre skala. Man skulle i så fall använda mer konventionell utvinnings-teknik och alltså inte frackning.

### *Bestämmelser om prospektering efter eller utvinning av naturgas*

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller utvinning är flera av de verksamheter som är aktuella för naturgas även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt 9 kap. miljöbalken.

### *Uranfyndigheter m.m.*

Uran förekommer i jordskorpan och är ofta associerat med andra metaller, såsom järn, koppar, guld och s.k. sällsynta jordartsmetaller. Strålningsegenskaperna i berggrunden används i samband med prospektering. Uran kan sägas visa vägen till andra fyndigheter.

I november 2016 presenterade SGU en rapport om energimetallerna uran och torium (Mineralmarknaden 2015 – Tema: Energimetaller, Periodiska publikationer 2016:2). Av rapporten framgår bl.a. att några av världens största tillgångar av uran finns i Sverige, bl.a. i Ranstad (Skövde kommun, Västra Götalands län), Myrviken (Bergs kommun, Jämtlands län) och Häggån (Åre kommun, Jämtlands län). Majoriteten av tillgångarna förekommer dock i form av låghaltiga, men väldigt stora, mineraliseringar som bedöms som okonventionella, dvs. i dagsläget inte lönsamma att bryta. Uranmalm bryts för närvarande i ett tjugotal länder där Kazakstan, Kanada och Australien tillsammans står för ca 60 procent av produktionen. Sverige importerar årligen 1 500–2 000 ton uran från Kanada, Australien, Ryssland, Namibia och Kazakstan. I Ranstad vid Billingen i Västergötland utvanns totalt ca 200 ton naturligt uran under perioden 1965–1969.

Världsmarknadspriserna på uran, säkerhetsläget, infrastrukturen och det aktuella opinionsläget är utöver uranhaltens dock faktorer som också kan påverka företags intresse för att prospektera efter uran. Även förutsättningarna för att utvinna andra värdefulla mineraler samtidigt med eventuell uranutvinning kan påverka intresset.

I mitten av december 2017 var priset på uran ca 24 US-dollar per pund (454 gram). Priset har pendlat mellan 20 och 50 dollar under de senaste fyra åren, men under sommaren 2017 var priset vid några tillfällen nere under 20 US-dollar per pund. Detta kan jämföras med en kort period under 2007 när priset låg över 140 dollar per pund, vilket innebär att det därefter har sjunkit med nästan 85 procent fram till i dag. Uranpriset styrs till stor del av den globala kärnkraftskonjunkturen. Det råder emellertid stor osäkerhet om den globala utvecklingen när det gäller efterfrågan på kärnkraftsel och den därtill knutna gruvproduktionen av uran.

### *Uranprospektering i Sverige*

I Sverige kan prospekteringen efter uran sägas ha startat efter andra världskriget, när kunskapen om såväl kärnenergi som kärnvapen blev tillgänglig. Under framför allt 1970-talet genomförde SGU omfattande prospektering efter uran i urberget, huvudsakligen i den norra halvan av Sverige. I början av 1980-talet fasades den statligt finansierade uranprospekteringen ut.

Vid utgången av 2017 fanns det tre tillstånd som specifikt avsåg prospektering efter uran. Samtliga dessa avsåg områden i Jämtlands län. Det bör dock noteras att ett undersökningstillstånd som har beviljats för ett mineral även gäller för övriga mineraler, med undantag för olja, gasformiga kolväten och diamant, där tillståndet bara gäller för det ämne som har angetts i ansökan. Det

mineral som anges i en ansökan avspeglar därför inte nödvändigtvis den faktiska verksamheten.

Liksom för all prospektering efter koncessionsmineraler krävs tillstånd enligt minerallagen. Beroende på vilka prospekteringsmetoder som används behövs också tillstånd enligt andra lagar, däribland miljöbalken.

### *Lagstiftning om uranbrytning*

I Sverige får uran inte brytas utan att tillstånd har utfärdats enligt minerallagen, miljöbalken och lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen). Tillstånd enligt minerallagen att bearbeta en uranfyndighet (bearbetningskoncession) beviljas av bergmästaren. Enligt 8 kap. 2 § minerallagen ska ärenden om beviljande av bearbetningskoncession hänskjutas till regeringen för prövning, om bergmästaren bedömer att frågan om koncession är särskilt betydelsefull ur allmän synpunkt. Bergmästaren ska även hänskjuta ärendet till regeringen om han eller hon finner det motiverat att frångå det länsstyrelsen har föreslagit när det gäller hushållning med mark- och vattenområden enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Bergmästaren utreder frågan och bifogar ett eget yttrande i de ärenden som hänskjuts till regeringen för prövning.

Enligt miljöprövningsförordningen krävs det vanligen tillstånd från mark- och miljödomstolen för gruvdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Enligt 17 kap. 1 § miljöbalken ska anläggningar för brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material dessutom tillåtlighetsprövas av regeringen.

Tillåtlighetsprövningen gäller övergripande frågor om lokalisering, art och omfattning samt frågor om verksamhetens effekter på markanvändning och miljö, energi, transporter m.m. De bedömningar som ska göras är ytterst att betrakta som politiska ställningstaganden där det framstår som naturligt att regeringen har det avgörande inflytandet över huruvida verksamheten ska få komma till stånd eller inte. I samband med prövningen kan regeringen besluta om särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Regeringens beslut är bindande för den ordinarie tillståndsmyndigheten. Denna kan alltså inte avslå en ansökan om tillstånd till en verksamhet som regeringen vid prövning enligt 17 kap. miljöbalken har funnit tillåtlig. Tillståndsmyndigheten kan inte heller bifalla en ansökan om tillstånd som regeringen vid prövningen har funnit otillåten. Regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan omfattas av lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, vilket innebär att Högsta förvaltningsdomstolen efter ansökan om rättsprövning prövar om regeringens avgörande strider mot någon rättsregel.

Enligt 17 kap. 6 § miljöbalken får regeringen tillåta verksamheten endast om kommunfullmäktige i den kommun där en uranfyndighet ska bearbetas har tillstyrkt detta. Det finns därmed inte någon möjlighet för regeringen att tillåta uranbrytning mot kommunens vilja. Kommuner har alltså en lagfäst vetorätt mot uranbrytning inom den egna kommunen.

För drift av en anläggning för utvinning av ett kärnämne som exempelvis uran krävs som nämnts även tillstånd enligt kärntekniklagen (5 §). Frågan om ett sådant tillstånd prövas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

### *Ansökningar om koncession för uranbrytning i Sverige*

Varken Bergsstaten, miljödomstolarna eller regeringen har tagit ställning till någon ansökan om tillstånd för att bryta uran eftersom ingen sådan ansökan har kommit in sedan brytningen i Ranstad på 1960-talet. Den kommunala veto-rätten har således inte heller utnyttjats.

### *Uranfrågan i mineralstrategin*

Den svenska mineralstrategi som antogs 2013 var avgränsad till mineraler som inte är att betrakta som energitillgångar. Frågor om prospektering efter eller brytning av uran berördes därmed endast indirekt av de åtgärder som strategin omfattade.

### *Regeringspartiernas överenskommelse om utvinning av fossil energi*

Tidigare i betänkandet har regeringspartiernas överenskommelse om mineralpolitiken från hösten 2014 redovisats. Här bör erinras om att denna överenskommelse innehåller en skrivning om att Sverige inte ska öppna för utvinning av uran, olja eller gas.

### *Genomförande av offshoredirektivet*

I maj 2015 tog riksdagen ställning till regeringens proposition 2014/15:64 Genomförande av offshoredirektivet. I propositionen redovisades en kunskaps-sammanställning från SGU i vilken de geologiska förutsättningarna för förekomsten av olja och gas beskrevs. Enligt SGU saknar berggrunden i Botten-viken och Bottenhavet förutsättningar för att det ska finnas olja och gas. När det gäller Öland, Gotland och södra Östersjön framkommer det att volymerna av utvinningsbar olja är begränsade och att utvinningen endast har bedrivits i liten skala. Även Skåneområdet och södra Kattegatt bedöms sakna förutsättningar för utvinning av olja och gas.

Regeringen ansåg att tillstånd inte ska få lämnas till olje- eller gasverksamhet. I propositionen föreslogs därför att undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen (1966:314) och minerallagen inte ska få meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs. Riksdagen biföll regeringens förslag, och bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2015 (bet. 2014/15:FöU9).

### *Tidigare riksdagsbehandling*

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat frågor om utvinning av olika fossila energitillgångar i Sverige. Vid det senaste tillfället – våren 2017 – anförde utskottet följande (bet. 2016/17:NU17):

Utskottet konstaterar inledningsvis att de naturgivna förutsättningarna i Sverige inte är av det slaget att någon mer betydande utvinning av gas eller olja är aktuell vare sig på land eller till sjöss. Som en följd av genomförandet av offshoredirektivet i Sverige kommer undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen och mineralagen för övrigt inte att kunna meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs.

Utöver detta vill utskottet påminna om att SGU på regeringens uppdrag nyligen har utrett vad ett förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas i Sverige innebär och vilka konsekvenser ett sådant eventuellt förbud skulle få för olika aktörer.

Utskottet anser att regeringens eventuella åtgärder med anledning av det som sägs i SGU:s nyssnämnda rapport bör avvaktas innan det finns skäl för riksdagen att agera med anledning av det som föreslås i motionerna 2016/17:3196 (C) och 2016/17:1737 (V) om förbud mot utvinning av kolväten som olja och gas i Sverige. De båda motionerna avstyrks i de aktuella delarna.

Förslag om ett förbud mot brytning av uran i Sverige, om miljökonsekvensanalys av uranbrytning och om fondering av de vinster som brytningen genererar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen under både innevarande och tidigare mandatperioder.

Sedan den senaste riksdagsbehandlingen våren 2016 har SGU presenterat en rapport om förekomsten av energimetallerna uran och torium i Sverige. Utskottet noterar att rapporten i huvudsak bekräftar det som redan var känt om den förhållandevis rikliga men låghaltiga förekomsten av uran på vissa håll i Sverige och att huvuddelen av de svenska tillgångarna bedöms som okonventionella, dvs. i dagsläget inte lönsamma att bryta. Det låga priset på uran till följd av betydande osäkerhet om den globala utvecklingen på kärnkraftsområdet bidrar till att uranbrytning i Sverige för närvarande inte bedöms vara intressant ur ett företagsekonomiskt perspektiv.

Utskottet anser inte att det som framgår av den nämnda SGU-rapporten motiverar att riksdagen ska ställa sig bakom de förslag som gäller uran i motionerna 2016/17:239 (M), 2016/17:820 (C), 2016/17:1488 (M) och 2016/17:1737 (V). Eftersom ingen annan information har tillkommit i dessa frågor avstyrks motionerna av de tidigare refererade skälen som anfördes vid motsvarande utskottsbehandling våren 2016 (bet. 2015/16:NU14).

Ett förslag motsvarande det i motion 2017/18:2607 (KD) om ett förbud mot oljeborrning i Östersjön behandlades av miljö- och jordbruksutskottet i februari 2017 (bet. 2016/17:MU10). Miljö- och jordbruksutskottet hänvisade bl.a. till att Sverige har genomfört de delar av EU:s s.k. offshoredirektiv som krävs av en medlemsstat som inte har prospektering eller utvinning av olja eller gas till havs och inte heller planerar att ge tillstånd till detta inom sin jurisdiktion (prop. 2014/15:64, bet. 2014/15:FöU9). Innebörden är att i Sverige får undersökningstillstånd eller bearbetningskoncessioner inte meddelas i fråga om oljeverksamhet till havs (17 kap. 4 § mineralagen).

Vidare konstaterade miljö- och jordbruksutskottet att det finns rekommendationer inom Helcom (se nedan) som är relevanta för oljeutvinning, men att dessa inte omfattar något förbud. Enligt då aktuella uppgifter från Regeringskansliet pågick inte något arbete med inriktning på att införa ett förbud mot oljeutvinning i Östersjön.

### *Helsingforskommissionen, EU:s Östersjöstrategi m.m.*

I kommittémotion 2017/18:2607 (KD) omnämns Helcom, och det framförs önskemål om att Sverige ska agera inom Helcom och EU för att få till stånd ett förbud mot oljeutvinning i Östersjön.

Helsingforskonventionen är en regional miljökonvention för Östersjöområdet, inklusive Kattegatt. Arbetet för att förbättra Östersjöns tillstånd samordnas av Helsingforskommissionen (Helcom). Helcom består av representanter för konventionens parter.

Havsbottnen ingår i konventionens tillämpningsområde. Det anges i artikel 12 att vid utforskning och exploatering av havsbottnen ska åtgärder vidtas som förbygger förorening av den marina miljön, och det ska upprätthållas beredskap för att omedelbart kunna agera om ett utsläpp skulle uppkomma. I en särskild bilaga till konventionen (bilaga VI) redovisas procedurer och åtgärder som ska följas för att förebygga eventuella föroreningar från exempelvis olje- eller gasutvinning i Östersjön. Utöver detta är flera ytterligare skrivningar i konventionen applicerbara på oljeutvinning. Det gäller exempelvis försiktighetsprincipen (artikel 3).

Länderna inom Helcom kom 2007 överens om en gemensam handlingsplan för Östersjöns miljö, Baltic Sea Action Plan (BSAP). Målet är att Östersjön ska vara i god ekologisk status 2021. I handlingsplanen framkommer att parterna är överens om att sedan den 1 januari 2010 applicera en nollutsläppsprincip för plattformar i Östersjön. Utöver detta har Helcom antagit rekommendationer när det gäller åtgärder för att bekämpa utsläpp från det man betecknar offshore units. Det finns även en rekommendation i fråga om havsbaserad verksamhet (offshore activities).

I mars 2018 hålls ett ministermöte inom Helcom för att bl.a. diskutera hur organisationen kan verka i linje med FN:s Agenda 2030 och då inte minst hållbarhetsmål 14 som gäller hav och marina resurser och där Helcom har gjort ett antal frivilliga åtaganden. Vidare kommer frågor om ett mer kraftfullt genomförande av BSAP att diskuteras.

Åtta av Östersjöns strandstater är medlemmar i EU. EU:s Östersjöstrategi antogs under det svenska EU-ordförandeskapet 2009 och ska vara till hjälp för att prioritera och samlas kring gemensamma insatser. Syftet med strategin är att möta de gemensamma utmaningar som länderna i Östersjöregionen står inför, och den har tre huvudmål, varav ett handlar om att rädda havsmiljön.

Enligt EU:s havsplaneringsdirektiv (direktiv 2014/89/EU) ska EU:s medlemsstater ha upprättat havsplaner senast den 31 mars 2021. Därför pågår det havsplanering i flera av medlemsstaterna runt Östersjön. I direktivets artikel



8.2 anges utvinning av olja som en typ av verksamhet som är tänkbar att planera för. Enligt havsplaneringsförordningen (2015:400) ska Havs- och vattenmyndigheten (HaV) verka för samverkan och samordning med andra länders planering. Inom ramen för denna samverkan pågår en dialog både formellt och informellt. Bland annat publicerade HaV utkast till havsplaner i december 2016, där det framgår att olje- och gasprospektering inte är legalt möjlig i Sveriges territorialhav eller ekonomiska zon (se ovan). Andra länder, t.ex. Polen, är å andra sidan tydliga med att de planerar för fortsatt oljeutvinning. I det formella samrådet enligt Esbokonventionen, som genomfördes med anledning av Litauens förslag till havsplan för några år sedan, framförde HaV synpunkter på Litauens förslag kring olje- och gasprospektering.<sup>1</sup>

### *Utredning om förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas*

SGU har på regeringens uppdrag utrett vad ett förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas innebär och beskrivit konsekvenserna av ett eventuellt förbud. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet i april 2017 i rapporten *Konsekvenser av förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas* (dnr 31-560/2017).

Av rapporten framgår bl.a. att förekomsterna av olja och naturgas på land i den svenska berggrunden är relativt små och knutna till bergarter i huvudsak i södra Sverige, i Dalarna (Siljanområdet) och i fjällkedjan. Lokalt kan dock förekomsterna vara av intresse, och ett antal företag har i dag undersöknings-tillstånd för olja och gas. Vidare slås det fast att prospektering och utvinning medför en liten miljörisk, som dock bedöms vara mindre än vid annan borrhning (t.ex. borrhning för enskild vattenförsörjning och geoenergi) eftersom prospekteringsföretagen har ett intresse och ett behov av täta borrhål för att kunna ta hand om gasen. Mängden borrhål för dessa ändamål är också jämförelsevis liten. Vissa risker för kontaminering av grundvatten kan uppstå i hanteringen (uttag och återföring) av grundvattnet i samband med utvinning.

SGU konstaterar att ett antal aktörer kommer att bli berörda av ett förbud mot prospektering och utvinning av olja respektive gas. De som berörs mest är de företag som har undersökningstillstånd i dag eller har ansökt om sådana tillstånd. Dessa företag kan, om ett förbud genomförs, framställa ersättningsanspråk eftersom det helt eller till viss del påverkar företagets möjlighet att bedriva verksamheten i fortsättningen.

Vidare slog SGU fast att ett förbud kan skapa problem för forskningen och då kanske särskilt för forskning om och försöksanläggningar för geologisk lagring av koldioxid.

Om ett förbud införs mot prospektering och utvinning av landbaserad olja och gas i Sverige föreslår SGU att det görs undantag för

---

<sup>1</sup> Esbokonventionen är en miljöskyddskonvention för Europa, Kanada och USA om samarbete för att förebygga gränsöverskridande miljöeffekter. I konventionen finns krav på att informera grannländer och allmänheten om planerade verksamheter som kan orsaka miljöeffekter. Konventionen togs fram inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (Unece), undertecknades 1991 och trädde i kraft 1997.

- forskning och försöksanläggningar för geologisk lagring av koldioxid
- möjliggörande av användning eller annat omhändertagande av den olja respektive gas som kan påträffas vid bl.a. bormingar för geoenergi
- passivt uttag av naturgas. SGU påpekar att det ur klimatperspektiv är bättre att förbränna denna gas än att låta den läcka ut till atmosfären eftersom metan är mer skadligt som växthusgas än koldioxid.

SGU:s rapport har ännu inte skickats ut på remiss.

### *Utredning om ett förbud mot uranutvinning*

Naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utrett hur ett förbud mot uranutvinning bör utformas. I uppdraget ingick att beakta behovet av annan mineralutvinning som kan vara viktig för omställningen till ett hållbart energisystem samt att utreda konsekvenserna av ett eventuellt förbud mot prospektering efter uran. Uppdraget redovisades i september 2017 (Uranutvinning – Redovisning av regeringsuppdrag, NV-04295-17).

Verket föreslår en ny bestämmelse i miljöbalken som innebär att tillstånd för gruvdrift eller gruvanläggning som medför brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material som kan användas för framställning av kärnbränsle endast får ges om det behövs för att annat mineral ska kunna brytas, bearbetas eller anrikas på ett ändamålsenligt sätt.

Naturvårdsverket bedömer att ett absolut förbud mot uranutvinning innebär en risk för att utvinning av andra mineraler än uran försvåras och att det därför behövs en möjlighet till undantag. Om verksamhetsutövaren kan visa att det är tekniskt nödvändigt att utvinna det uranhaltiga materialet för att kunna utvinna det andra mineralet kan tillstånd ges. Regeringen ska då på samma sätt som i dag pröva tillåtligheten av verksamheten och får endast tillåta den efter kommunfullmäktiges tillstyrkan.

Vidare föreslår Naturvårdsverket att uran tas bort som koncessionsmineral i minerallagen, vilket innebär att det inte kommer att gå att få undersöknings-tillstånd eller bearbetningskoncession för uran. Genom ändringen stärks markägarens ställning, och det blir tydligare att alla miljöaspekter i fråga om uran ska behandlas i en prövning enligt miljöbalken.

Naturvårdsverket har även analyserat konsekvenserna av ett eventuellt förbud mot prospektering efter uran och funnit att det saknas miljöskäl för ett sådant förbud. Åtgärder för att undersöka förekomsten av uran i berggrunden kan bli mindre intressanta som en följd av ett förbud mot utvinning men fortfarande förekomma som en del av prospektering efter vissa andra mineral.

Vidare anser Naturvårdsverket att det även framöver ska vara tillåtet med såväl provbormning som provbrytning av uran under förutsättning att halten uran inte överstiger den tillåtna.

Avslutningsvis konstaterar verket att det inte finns något miljötillstånd eller någon beviljad bearbetningskoncession för uran i Sverige och att effekterna av ett förbud mot utvinning av uran därför blir små.

Naturvårdsverkets promemoria var ute på remiss till den 3 januari 2018. Enligt regeringens propositionsförteckning kommer en proposition med den preliminära titeln Förbud mot utvinning av uran att lämnas till riksdagen senast den 20 mars 2018.

### **Utskottets ställningstagande**

Utskottet konstaterar inledningsvis att det råder en bred politisk enighet om att användningen av fossila energikällor som olja och gas på sikt bör fasas ut till förmån för alternativ som inte har negativ påverkan på klimatet.

Detta i kombination med det faktum att förutsättningarna för att utvinna gas och olja i Sverige är begränsade gör att utskottet inte ser sådan utvinning som realistisk annat än i mycket begränsad och då företrädesvis lokal skala.

Utskottet vill därefter erinra om att SGU på regeringens uppdrag har utrett vad ett förbud mot landbaserad utvinning av olja och gas i Sverige innebär och vilka konsekvenser ett sådant eventuellt förbud skulle få för olika aktörer. Rapporten bereds inom Regeringskansliet, och innan regeringen har tagit ställning till hur den vill gå vidare med dessa frågor anser utskottet inte att det finns skäl för riksdagen att uttala sig i linje med vad som begärs i flera motioner. Det är således utskottets uppfattning att samtliga motionsyrkanden som gäller förbud mot prospektering eller utvinning av olja eller naturgas i Sverige bör avslås av riksdagen. De motioner som berörs är 2017/18:276 (C), 2017/18:1141 (V) och 2017/18:2609 (KD).

I sammanhanget bör det för övrigt även betonas att ett förbud mot utvinning av gas och olja till havs på svenskt vatten infördes i den svenska lagstiftningen i samband med att Sverige genomförde bestämmelserna i det s.k. offshore-direktivet. Utskottet förutsätter också att regeringen på olika sätt och genom relevanta kanaler verkar för att sådan utvinning även ska begränsas i andra länders delar av ett så pass unikt och känsligt innanhav som Östersjön. Något uttalande från riksdagen med den innebörden i linje med vad som föreslås i motion 2017/18:2607 (KD) anser utskottet dock inte vara nödvändigt. Motionen avstyrks därför i den aktuella delen.

När det avslutningsvis gäller frågan om uranutvinning konstaterar utskottet att regeringen har för avsikt att överlämna en proposition till riksdagen senare under våren 2018 där frågan om ett uranutvinningsförbud kommer att behandlas. Utskottet ser ingen anledning för riksdagen att föregripa behandlingen av de förslag som väntas i den propositionen eller som kan komma att väckas i eventuella följdmotioner. Med hänvisning till detta avstyrker utskottet samtliga motioner som på något sätt gäller utvinning av uran i Sverige. De motioner som därmed avstyrks är 2017/18:1137 (M) och 2017/18:2455 (M).

## Vissa övriga frågor

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett förslag om gruvnäringens framtida kompetensförsörjning. Utskottet hänvisar till att kompetensförsörjningsfrågor har hanterats inom ramen för mineralstrategin och till att frågor med den inriktningen även är centrala i regeringens nyindustrialiseringsstrategi.

Ett förslag om ansvar för övergivna gruvhål avslås med hänvisning till det arbete som bedrivs bland ett antal berörda myndigheter med inriktning bl.a. på att klargöra ansvarsförhållanden och på att skapa gemensamma rutiner.

Jämför reservation 12 (M, C, L, KD).

### Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) konstateras det att Sverige är ett välmående land vars välstånd bl.a. är byggt på de resurser som finns i skogen, i marken och i landets älvar och som förädlas i industrin. Bara inom EU står Sverige för 90 procent av järnmalmen, men i landet finns även tillgångar av blymalm, zink, silver och koppar. Motionärerna vill att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för att säkra kompetensbehovet inom gruvnäringen (yrkande 5).

I motion 2017/18:783 av Olle Thorell m.fl. (S) framhålls det att Sverige med bl.a. Bergslagen har en lång och framgångsrik historia som gruvnation. Under åren har dock många gruvor lagts ned på grund av minskad lönsamhet eller för att malmen helt enkelt har tagit slut. Motionärerna konstaterar att det är många – markägaren, kommunen och staten (länsstyrelsen och polisen) som har ansvar för övergivna gruvhål – och de menar att mängden aktörer gör att detta ansvar faller mellan stolarna. Motionärerna begär ett tillkännagivande om att regeringen ska överväga möjligheten för staten att ta ett större samordningsansvar för problematiken med övergivna gruvor för att säkerställa en hållbar hantering.

### Vissa kompletterande uppgifter

#### *Gruvnäringens kompetensbehov och mineralstrategin*

Med anledning av vad som sägs i motion 2017/18:3420 (M) om gruvnäringens kompetensbehov bör nämnas att frågor på detta tema har behandlats inom ramen för den svenska mineralstrategin. En väl fungerande kompetensförsörjning sågs som en av de viktigaste faktorerna för en framgångsrik svensk gruvnäring även i fortsättningen.

Ett av regeringsuppdragen inom mineralstrategin handlade därför om den långsiktiga kompetensförsörjningen och gavs i oktober 2013 till länsstyrelserna i Norrbottens och Västmanlands län samt som ett erbjudande till samverkansorganen i Västerbottens, Dalarnas och Örebro län. Uppdraget slutredovisades i maj 2016.

I slutrapporten konstaterade den s.k. femlänsgruppen bl.a. att det sedan uppdraget gavs hade skett en kraftig inbromsning i gruvindustrins expansion, vilket har gjort att engagemanget för kompetensförsörjningsfrågorna har minskat. Gruppen ansåg det dock vara angeläget att frågorna om kompetensförsörjningen för denna näring hålls aktuella även fortsättningsvis trots att branschen vid den aktuella tidpunkten befann sig i en konjunktursvacka, detta för att mer robusta lösningar och system för kompetensförsörjningen ska utvecklas och finnas på plats när en ny period av expansion kommer. Det slogs vidare fast att det tar tid att göra anpassningar i utbildningssystemet och att det även vid avrapporteringstidpunkten fanns ett rekryteringsbehov.

### *Kompetensfrågor i regeringens nyindustrialiseringsstrategi*

Regeringen har samlat sina insatser för den svenska industrin i sin nyindustrialiseringsstrategi Smart industri, som beslutades i januari 2016. Insatserna är i första hand generella och således inte inriktade på någon eller några specifika industrigrenar. Strategin omfattar fyra fokusområden, varav ett gäller just industrins framtida kompetensförsörjning. Regeringen slår bl.a. fast att bristen på arbetskraft med lämplig kompetens är en av de största utmaningarna och ett av de största tillväxthindren för industrin.

I Handlingsplan 2 för Smart industri som regeringen presenterade i december 2017 redovisas ett antal pågående och nya åtgärder som syftar till att säkerställa industrins kompetensförsörjning. Det handlar bl.a. om åtgärder som ska resultera i

- fler utbildningsplatser som svarar mot industrins behov
- ett ökat intresse för industrirelevanta utbildningar
- ett utbildningssystem som ger elever rätt kunskaper och kompetenser
- att internationell kompetens blir mer tillgänglig i Sverige
- att industrins arbete med strategisk kompetensförsörjning stärks
- att förutsättningarna för utbildningssystemet att bidra till livslångt lärande stärks
- att motståndskraften vid konjunkturedgångar ökar.

### *Ansvar för övergivna gruvhål*

Enligt SGU:s webbplats är ansvarsförhållandena när det gäller gamla gruvhål inte helt klara. Om det gäller ett s.k. utmål (dvs. arbetsområde för gruvdrift enligt äldre gruvdriftslagstiftning) eller en bearbetningskoncession, är det innehavaren av denna rättighet som bär ansvaret för att sätta upp och underhålla

stängsel på mark som har tagits i anspråk för bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet (5 kap. 9 § minerallagen).

När en bearbetningskoncession upphör innebär det att marken återgår till markens ägare. Enligt 13 kap. 3 § minerallagen förlorar koncessionshavaren då även rätten till sådana anläggningar som har behövts för gruvbrytningen inklusive sådana stängsel som koncessionshavaren har varit skyldig att hålla. Sådana anläggningar ska lämnas kvar på platsen, och av 13 kap. 5 § mineralagen framgår det att de anläggningar som lämnas kvar ska vara i sådant skick att det inte uppkommer fara för allmänheten. Sådant stängsel som anges i 3 § ska vara utfört så att det består varaktigt efter det att koncessionen har upphört.

Sedan bearbetningskoncessionen har upphört lär ett visst förstahandsansvar falla på markägaren för sådana faror för människor eller djur som människor har åstadkommit på fastigheten. Kommunerna har därutöver en allmän skyldighet att verka för att åstadkomma skydd mot olyckor inom den egna kommunen. Kommunen är dock inte skyldig att överta någon annans ansvar.

Vidare har staten ett ansvar för gamla gruvhål. Detta ansvar ligger hos länsstyrelsen och polisen. Om ett övergivet gruvhål är en uppenbar fara för människor eller husdjur kan staten bekosta stängsling kring gruvhålet. Det är Polismyndighetens skyldighet att utreda ärendet och bekosta utförandet. Länsstyrelsen beslutar om och ombesörjer sedan utförandet. Enligt vad SGU anger på sin webbplats är en praxis vid tillämpningen av beslutet att Polismyndigheten arbetar fram en praktisk lösning. Den lösningen består i att markägaren, kommunen, Polismyndigheten och länsstyrelsen tar var sin del av ansvaret.

Det bör även betonas att det som återstår av en gruva kan betraktas som en fornlämning (länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för fornlämningar). Enligt lagen om kulturminnen (1988:950) är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd rubba, ändra eller skada en fornlämning.

Det kan även nämnas att Polisregion mitt på förfrågan av Länsstyrelsen i Uppsala län har kallat till ett möte med företrädare för de länsstyrelser som omfattas av den nämnda polisregionen för att diskutera ansvarsfrågor kopplade till övergivna gruvhål. Bakgrunden till detta är att de berörda länsstyrelserna hanterar dessa frågor på lite olika sätt, och man har därför identifierat ett behov av att skapa gemensamma rutiner och att tydliggöra ansvarsförhållandena.

Avslutningsvis bör nämnas att enligt 15 kap. 1 § minerallagen är det bergmästaren som utövar tillsyn över minerallagen inklusive över de ovannämnda bestämmelserna om stängsling i 5 kap. 9 § och 13 kap. 3 §. Däremot innehåller minerallagen inte några bestämmelser i fråga om stängsling av äldre, övergivna gruvhål. Bergsstaten har gjort bedömningen att tillsynsansvaret enligt 15 kap. 1 § avser gällande tillstånd enligt minerallagen och att tillsynsansvaret när det gäller äldre, övergivna gruvhål således inte ligger på bergmästaren.

Bergsstaten känner inte till några rättsfall där frågan om ansvar för övergivna gruvhål har prövats.

## Utskottets ställningstagande

För en framgångsrik utveckling är den svenska gruv- och mineralnäringen – liksom de flesta andra branscher – beroende av att det finns en god tillgång på kompetent arbetskraft. Detta faktum lyftes fram i den förra regeringens mineralstrategi, och kompetensförsörjningsfrågor finns även med som ett bärande inslag i den nuvarande regeringens nyindustrialiseringsstrategi. Utskottet ser det mot den bakgrunden inte som motiverat att ställa sig bakom det allmänt hållna förslaget i motion 2017/18:3420 (M, C, L, KD) om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för att säkra kompetensbehovet inom gruvnäringen. Yrkandet avstyrks.

Utskottet avstyrker även yrkandet i motion 2017/18:783 (S) om en samordning av ansvaret för övergivna gruvhål. Här ser utskottet positivt på att det förekommer initiativ mellan berörda myndigheter som syftar till att klara ut eventuella oklarheter när det gäller rådande ansvarsförhållanden och för att skapa gemensamma rutiner som gagnar en enhetlig tillämpning i olika delar av landet. Om de berörda myndigheterna anser att det trots dessa ambitioner kvarstår oklarheter förutsätter utskottet att de vänder sig till regeringen, och att den därefter – om så bedöms vara motiverat – vidtar lämpliga åtgärder. Dessförinnan anser utskottet inte att det finns tillräckliga skäl för riksdagen att hörsamma förslaget i motionen.

# Reservationer

## 1. Mineralstrategin, punkt 1 (M)

av Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M) och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 6.

### *Ställningstagande*

Alliansregeringen insåg betydelsen av att agera samlat och målinriktat, inte bara för att säkra den svenska gruvnäringens framtid, utan även för att säkerställa att gruvindustrin kan samexistera med övriga delar av samhället. Genomförandet av den mineralstrategi som beslutades av den borgerliga regeringen 2013 har bidragit med mycket värdefull kunskap som nu måste tas till vara på ett effektivt sätt. Strategin har lagt en solid grund för att skapa de bästa förutsättningarna för att stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen och därigenom också för att behålla och förstärka Sveriges position som EU:s ledande gruvland till gagn för arbete, tillväxt och för den gemensamma välfärden. Samtidigt säkerställer strategin att Sveriges mineraltillgångar nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas.

Vi befarar att den nuvarande regeringen inte inser vikten av att ta till vara de kunskaper och erfarenheter som har genererats i samband med genomförandet av mineralstrategin. Risken förefaller inte obetydlig att regeringen slår sig till ro med att ha genomfört de åtgärder som strategin omfattar och försummar möjligheterna att utnyttja det momentum som mineralstrategin har skapat kring dessa frågor.

Vi instämmer därför i det som sägs i motion 2017/18:3405 (M) om att riksdagen genom ett tillkännagivande bör uppmana regeringen att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin. Motionen tillstyrks således i den aktuella delen.



## 2. **Mineraler och tillståndsprocesser, punkt 2 (M, C, L, KD)**

av Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Maria Weimer (L) och Penilla Gunther (KD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna  
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 9 och  
2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 4 och  
avslår motionerna  
2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del och  
2017/18:1619 av Jasenko Omanovic och Ingemar Nilsson (båda S).

### *Ställningstagande*

Vår grundinställning är att det är bra att Sverige har en krävande miljölagstiftning. Verksamheter som påverkar miljön negativt ska prövas noga, och hårda krav ska ställas på dessa för att skydda miljön. Samtidigt måste tillståndsprocesserna utformas på ett sådant sätt att de inte i onödan hindrar, försenar eller fördyrar investeringar som moderniserar verksamheter, skapar jobb och tillväxt och som i slutändan dessutom ofta minskar den samlade miljöpåverkan. Myndigheternas prövningar och krav på underlag ska vara enkla, förutsägbara och effektiva. En del i detta är att kraven på det underlag som krävs för prövning av en viss fråga inte ska ställas högre än vad som är motiverat av miljöskäl. En annan del som måste åtgärdas är de generellt sett långa handläggningstiderna i tillståndsärenden.

Mot denna bakgrund ser vi naturligtvis positivt på att riksdagen genom två tillkännagivanden har uppmanat regeringen att agera för att komma till rätta med de problem som vi beskriver ovan. Samtidigt anser vi det vara angeläget att utmaningarna för gruvnäringen på detta område ges särskild uppmärksamhet. För att stärka gruvnäringen anser vi därför att man i särskild ordning behöver se över tillståndsprocesserna för att få starta nya gruvor i Sverige. Dessa processer är i dag långsamma och utdragna och dessutom spridda på flera olika myndigheter.

En välskött gruvindustri främjar välbefinnande och tillväxt; motsatsen leder till något helt annat. För att säkerställa att den svenska mineral- och gruvnäringen även fortsättningsvis kan befinna sig i toppklass behöver bl.a. handläggningstiderna förkortas. Vi instämmer därför i det som sägs i motion 2017/18:3420 (M, C, L, KD) om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på

åtgärder för förkortade handläggningstider för gruvverksamhet. Motionen tillstyrks i den aktuella delen. Även motion 2017/18:3405 (M) tillstyrks i den del där det begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda och återkomma till riksdagen med konkreta förslag på hur man kan förkorta handläggningstider och förenkla tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringen.

De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

### 3. Mineraler och miljö, punkt 3 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

#### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6 och avslår motionerna

2017/18:30 av Tina Acketoft (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 19 och

2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2.

#### *Ställningstagande*

Den svenska gruvnäringen har långa anor. I dag innebär högre efterfrågan från tillväxtländer tillsammans med en strävan inom EU att bli mer självförsörjande när det gäller malmer och mineraler en långsiktig trend mot högre priser. Sverigedemokraterna vill stimulera den svenska gruvnäringens tillväxt på flera sätt och presenterar i motion 2017/18:922 (SD) flera olika förslag med denna inriktning. Flera av dessa faller dock inom andra utskotts beredningsområden (forskning och utbildning, transportinfrastruktur etc.).

I detta sammanhang vill vi dock klargöra att vi även är angelägna om att ett offensivt förhållningssätt till gruvindustrins utveckling inte får äventyra vår storslagna svenska natur eller hota levnadsförutsättningarna för dem som verkar i eller bor i närheten av en gruva.

Vi instämmer därför i det som sägs i den ovannämnda motionen om att platser där det har förekommit mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört. Sådan efterbehandling är emellertid ofta mycket kostsam, och det händer att det blir skattebetalarna som får stå för notan i de fall verksamhetsutövaren av olika skäl inte kan bära dessa kostnader. Detta anser vi vara olyckligt, och vi förordar därför en lagändring som säkerställer att verksamhetsutövarna kan finansiera återställningen av ett gruvområde. En variant som vi tror kan vara lämplig är att villkora bearbetningskoncessionen med att koncessionshavaren löpande avsätter medel som

ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå när verksamheten är avslutad.

Med det anförda tillstyrker vi motion 2017/18:922 (SD) i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

#### **4. Mineraler och miljö, punkt 3 (V)**

av Birger Lahti (V).

##### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 19 och  
avslår motionerna  
2017/18:30 av Tina Acketoft (L) yrkandena 1 och 2,  
2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6 och  
2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2.

##### *Ställningstagande*

De regionala skillnaderna i Sverige ökar på ett alarmerande sätt. Livsvillkoren försämras, och det blir allt svårare att bo och verka på landsbygden. Nya gruv-etableringar kan skapa framtidstro i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning en stor påverkan på omgivningen, vilket kan förvärras av att minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolagen utan att på ett godtagbart sätt värna den natur och de människor som påverkas negativt av verksamheten.

För min del är det en självklarhet att gruv- eller prospekteringsverksamhet inte ska få bedrivas i vissa områden. Ett lagstiftat förbud mot sådan verksamhet i naturreservat, Natura 2000-områden och världsarvsområden skulle inte bara rädda känsliga natur- och kulturmiljöer utan även underlätta handläggningen av ärenden som berör sådana områden.

Mot denna bakgrund anser jag att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Bergsstaten ska inte heller utan synnerliga skäl kunna bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel.

Med det anförda tillstyrks motion 2017/18:1149 (V) i den aktuella delen. De övriga motionerna avstyrks i de aktuella delarna.

## 5. **Mineraler och miljö, punkt 3 (KD)**

av Penilla Gunther (KD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 2 och avslår motionerna

2017/18:30 av Tina Acketoft (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 6 och

2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 19.

### *Ställningstagande*

Gruvnäringen är en mycket viktig industri för Sverige, som skapar arbetstillfällen och intäkter till statskassan. Gruvdrift innebär dock ofrånkomligen ingrepp i naturen och medför negativa miljökonsekvenser i form av grundvattnepåverkan, spridning av tungmetaller etc. Det får i sammanhanget dock inte förglömmas att även prospektering efter mineraler eller utvinningsbara kolväten som gas och olja kan medföra behov av återställning.

I likhet med vad som sägs i motion 2017/18:2538 (KD) anser jag att det finns brister när det exempelvis gäller hanteringen av borrhål efter prospektering. Det förekommer att sådana hål överges utan tillfredsställande efterbehandling, och risken att det kommer att läcka ut olika slags gifter i naturen ökar därmed. Kraven på och uppföljningen av återställning efter prospektering bör därför skärpas. Denna uppfattning överensstämmer med det som sägs i den nämnda motionen, och jag anser således att riksdagen bör bifalla motionen i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

## 6. **Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (M)**

av Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M) och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3405 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkandena 7 och 8 samt avslår motionerna  
2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 5,  
2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,  
2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),  
2017/18:1954 av Mats Green (M),  
2017/18:2248 av Jan Ericson (M),  
2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,  
2017/18:2787 av Jabar Amin (MP),  
2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) yrkande 23 och  
2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2.

### *Ställningstagande*

Vi har inte några avgörande invändningar mot den nuvarande mineralersättningens konstruktion. Däremot anser vi att det bör övervägas hur markägarnas rättigheter kan stärkas när ett gruvbolag går i konkurs och inte längre kan betala ut mineralersättning. Gruvbolagens konkurser i Pajala och Dannemora under de senaste åren har bidragit till att detta problem har kommit fram i ljuset samtidigt som konkursförvaltarna i de båda omnämnda fallen har påpekat att rättsläget är oklart när det gäller om mineralersättningen ska betraktas som en prioriterad fordran. Bergmästaren har å andra sidan drivit på för markägarnas rätt till mineralersättning och flaggat för att dra in bearbetningskoncessionen om inte mineralersättningen betalas ut. Både vi och bergmästaren ser det som principiellt viktigt att få klarhet i om markägare ska ha en prioriterad ställning efter en gruvkonkurs och därmed större chans att få ut sin mineralersättning.

Mot den bakgrunden anser vi att regeringen bör se över markägarnas rättigheter som fordringsägare av sin del av mineralersättningen. Detta överensstämmer med det som efterfrågas i motion 2017/18:3405 (M) och ligger också i linje med vad som sägs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som förstärker äganderätten i gruvnäringen och ger en rimlig avkastning till markägaren. Motionen tillstyrks därför i de aktuella delarna. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

## **7. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (SD)**

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 5 och

avslår motionerna

2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,  
2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),  
2017/18:1954 av Mats Green (M),  
2017/18:2248 av Jan Ericson (M),  
2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,  
2017/18:2787 av Jabar Amin (MP),  
2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) yrkande 23,  
2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2 och  
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkandena 7 och 8.

### *Ställningstagande*

Sverige har rikliga förekomster av mineraler, och gruvnäringen är mycket betydelsefull såväl för vissa regioner som för nationen som helhet. Vi och Sverigedemokraterna ser landets mineralresurser som det svenska folkets tillgångar och anser därför att det är rimligt att det värde som dessa tillgångar genererar ska komma medborgarna till del.

Mot den bakgrunden står vi bakom förslaget i motion 2017/18:922 (SD) om att reformera mineralersättningen. Genom mineralersättningens nuvarande konstruktion får staten en alldeles för liten del av det värde som gruvnäringen genererar, samtidigt som staten tvingas stå för tunga investeringar i bl.a. infrastruktur. Vi anser att det finns ett ömsesidigt intresse mellan staten och gruvnäringen i dessa frågor och att en reformerad mineralersättning skulle kunna göra det enklare för staten att bedriva en aktiv gruv- och mineralpolitik. Vi föreslår därför att mineralersättningen höjs från nuvarande 2 promille till totalt 5 procent. Markägarens andel bör kvarstå på den nuvarande nivån, medan resterande del ska tillfalla staten. Vi anser också att statens andel ska placeras i en fond och öronmärkas för satsningar på att stimulera utvecklingen och sysselsättningen på landsbygden.

Sammantaget innebär detta att vi tillstyrker motion 2017/18:922 (SD) i den här aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

## **8. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (V)**

av Birger Lahti (V).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2 och

avslår motionerna

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 5,  
2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,  
2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),  
2017/18:1954 av Mats Green (M),  
2017/18:2248 av Jan Ericson (M),  
2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1,  
2017/18:2787 av Jabar Amin (MP),  
2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) yrkande 23 och  
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkandena 7 och 8.

### *Ställningstagande*

Sedan 2005 finns det en s.k. mineralersättning som regleras i minerallagen. Bestämmelserna om mineralersättning syftar bl.a. till att uppnå en bättre balans mellan exploatörer och markägare. Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineraler som omfattas av koncessionen och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten.

Den svenska gruvnäringen är den lägst beskattade i världen, vilket bidrar till att Sverige är ett mycket attraktivt land för mineralprospektörer. En annan förklaring till detta är att den mineralersättning som koncessionshavarna måste betala till staten och markägarna är mycket liten i en internationell jämförelse. Risker är att det gällande regelverket lockar hit oseriösa aktörer som ställer till oåterkalleliga miljöskador och som inte vill eller har möjlighet att göra rätt för sig när gruvkonjunkturen viker nedåt. Mineralutvinning står ofta mot andra intressen, vilket ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma miljöutrymmen, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället. Lycksökare svarar knappast upp mot dessa krav.

Det bör även understrykas att gruvnäringen i Sverige kan komma att spela en mycket betydelsefull roll i arbetet med att ställa om energisystemet i en hållbar riktning. Många mineraler som behövs inom modern batteriteknik finns exempelvis i Sverige. Tillgångarna på exempelvis grafit, kobolt och litium är attraktiva och kan ligga till grund för nya gruvetableringar.

Det är enligt min uppfattning positivt att regeringen har aviserat en översyn av mineralavgiften. Jag anser i likhet med vad som sägs i motion 2017/18:3393 (V) att en förändring av mineralavgiften för att främja lokal vidareförädling skulle kunna resultera i en större acceptans för brytningen. Jag menar att statens andel av mineralersättningen bör fungera degressivt i förhållande till graden av lokal vidareförädling, dvs. ju mer ett företag väljer att förädla sina råvaror lokalt, desto lägre bör mineralersättningen till staten vara. Förslaget i motionen om ett tillkännagivande om att de berörda myndigheterna ska utreda hur en sådan degressiv mineralersättning kan främja lokal vidareförädling tillstyrks därför i den aktuella delen.

De övriga motionerna i avsnittet avstyrks.

## **9. Äganderätt, avgifter och ersättningar, punkt 4 (KD)**

av Penilla Gunther (KD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 1 och avslår motionerna

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 5,

2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S) i denna del,

2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2017/18:1954 av Mats Green (M),

2017/18:2248 av Jan Ericson (M),

2017/18:2787 av Jabar Amin (MP),

2017/18:2962 av Valter Mutt m.fl. (MP) yrkande 23,

2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2 och

2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkandena 7 och 8.

### *Ställningstagande*

Gruvnäringen är onekligen en mycket viktig industri för Sverige, som skapar arbetstillfällena och intäkter till statskassan. Gruvdriften påverkar dock mark och vatten, och det behövs i allmänhet saneringsåtgärder efter att gruvverksamheten har avslutats. Saneringen är emellertid ofta dyr och kan inte alltid finansieras av den ansvariga verksamhetsutövaren. De krav på ekonomiska säkerheter som har ställts som villkor för att få bearbetningstillstånd är ofta otillräckliga, vilket bl.a. har framkommit i en granskningsrapport från Riksrevisionen. I slutändan är det skattebetalarna som kan tvingas stå för kostnaden.

För att minska denna risk anser jag att mineralersättningen bör ses över så att den också tar hänsyn till behovet av finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning. Detta innebär att jag tillstyrker förslaget om ett tillkännagivande med den innebörden som finns i motion 2017/18:2538 (KD). De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.



## 10. Utvinning av fossila energitillgångar, punkt 5 (V)

av Birger Lahti (V).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:1141 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 17 och 18 samt avslår motionerna

2017/18:276 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C),

2017/18:1137 av Edward Riedl (M),

2017/18:2455 av Jan R Andersson (M),

2017/18:2607 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 4 och

2017/18:2609 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 3.

### *Ställningstagande*

Hotet mot klimatet måste tas på alla största allvar. Om Sverige ska kunna vara ett föregångsland i klimatomställningen krävs det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning en politisk handlingskraft som baseras på en tydlig målsättning att ställa om energisystemet till att helt baseras på förnybara energikällor. Denna grundläggande hållning är oförenlig med prospektering efter eller utvinning av fossila bränslen i Sverige. För att Sverige ska ha en konsekvent linje i klimatfrågan bör det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning därför införas ett förbud mot utvinning av fossil energi i Sverige. Detta överensstämmer med det som föreslås i motion 2017/18:1141 (V), och jag tillstyrker därför den motionen i den aktuella delen.

Med det föreslagna förbudet sätter Sverige kampen mot klimatförändringarna före kortsiktiga ekonomiska nationella intressen. Därutöver motiveras ett förbud av att själva utvinningen av fossila bränslen har stora negativa miljöeffekter. I avvaktan på att ett nationellt utvinningsförbud kan komma på plats kan en kommunal vetorätt mot sådan utvinning vara ett alternativ. Den ovan nämnda motionen tillstyrks därmed även i denna del. Om riksdagen väljer att ställa sig bakom dessa förslag blir det överflödigt med ett tillkännagivande om ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i linje med vad som efterfrågas i motion 2017/18:276 (C). Den motionen kan därför avslås av riksdagen.

Jag kan konstatera att regeringen avser att överlämna en proposition till riksdagen om ett förbud mot brytning av uran i Sverige. Det ser jag som mycket positivt. Det bör dock understrykas att det förbud mot utvinning av fossil energi som jag och Vänsterpartiet föreslår även omfattar ett förbud mot utvinning av sådana mineraltillgångar som kan användas för energiproduktion, exempelvis uran och torium. Det är därför inte nödvändigt för riksdagen att i

särskild ordning ställa sig bakom förslag om miljökonsekvenserna av uranbrytning som föreslås i motion 2017/18:2455 (M) eller om en statlig fond för de vinster som eventuellt skulle kunna uppkomma om uranbrytning kommer att vara tillåten i Sverige så som det föreslås i motion 2017/18:1137 (M). Båda de sistnämnda motionerna avstyrks således.

## **11. Utvinning av fossila energitillgångar, punkt 5 (KD)**

av Penilla Gunther (KD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna  
2017/18:2607 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 4 och  
2017/18:2609 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD) yrkande 3 och  
avslår motionerna  
2017/18:276 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C),  
2017/18:1137 av Edward Riedl (M),  
2017/18:1141 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 17 och 18 samt  
2017/18:2455 av Jan R Andersson (M).

### *Ställningstagande*

Klimatutmaningen är i högsta grad global, och utöver ansvarsfulla nationella åtaganden för minskade utsläpp krävs gemensamma kraftanstängningar internationellt. Genom att visa att det går att kombinera låga utsläpp med god ekonomisk utveckling kan Sverige bidra till att slå hål på den internationellt sett förhärskande myten om motsatsen.

Beroendet av fossila bränslen belastar miljön på många olika sätt, och det är bekymmersamt att flera EU-länder inte har lyckats ställa om från kolberoende utan i stället har ökat sitt beroende av fossila källor genom att stänga ned kärnkraft eller investera för lite i förnybara källor. Sverige har en viktig roll att spela när det gäller att driva på för att EU och dess medlemsstater ska vara ett klimat- och miljöpolitiskt föredöme globalt.

Med detta grundläggande synsätt finns det enligt min och Kristdemokraternas uppfattning inget utrymme för att utvinna exempelvis skiffergas i Sverige. Sådan utvinning innebär stora miljörisiker och bidrar till klimatförändringen. Den expansiva skiffergasindustrin i USA har dessutom resulterat i ett prisfall även på annan fossil energi, vilket har försämrat de klimatneutrala och de förnybara energikällornas konkurrenssituation.

I likhet med vad som anförs i motion 2017/18:2609 (KD) anser jag således att skiffergasen är ett farligt stickspår som låser fast världen i ett förödande

fossilbränsleberoende. Jag instämmer därför även i det som sägs i motionen om att utvinning av skiffergas ska vara förbjudet i Sverige och att riksdagen genom ett tillkännagivande bör framföra detta till regeringen. Motionen tillstyrks i den aktuella delen.

Jag vill i sammanhanget även understryka värdet av att riksdagen genom ett lagstadgat förbud redan har tagit tydlig ställning mot möjligheterna att utvinna olja och gas till havs på svenskt vatten. Detta är särskilt välkommet när det gäller ett så pass unikt och känsligt bräckvattenhav som Östersjön. Det vore mycket önskvärt att liknande förbud även införs i andra Östersjöstater, och jag står därför bakom det som sägs i motion 2016/17:2607 (KD) om att Sveriges regering bör verka inom EU och Östersjöorganisationen Helcom för att uppnå ett förbud mot oljeutvinning i Östersjön. Även den motionen tillstyrks således i den aktuella delen.

De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

## **12. Vissa övriga frågor, punkt 6 (M, C, L, KD)**

av Lars Hjälmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Maria Weimer (L) och Penilla Gunther (KD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2017/18:3420 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 5 och  
avslår motion  
2017/18:783 av Olle Thorell m.fl. (S).

### *Ställningstagande*

I den borgerliga regeringens mineralstrategi lyftes kompetensförsörjningsfrågorna fram som ett viktigt område att uppmärksamma i samband med överväganden kring gruv- och mineralnäringens framtida utveckling i Sverige. Den borgerliga regeringen tillsatte även en särskild gruvsamordnare som bl.a. hade som uppgift att se över gruvnäringens kompetensförsörjning.

Den rödgröna regeringens generella åtgärder inom ramen för dess nyindustrialiseringsstrategi bedömer vi få svårt att tillfredsställa de specifika behov som finns inom gruvnäringen. Vi befarar att den nuvarande regeringen inte förstår att möta de särskilda utmaningar som ligger i att upprätthålla kompetensen i en cyklisk bransch som till stor del verkar på landsbygden eller i mindre tätorter.

Enligt vår uppfattning är det mot denna bakgrund angeläget att riksdagen uppmanar regeringen att föreslå åtgärder för att säkra kompetensbehovet inom gruvnäringen. Detta överensstämmer med det som föreslås i motion 2017/18:3420 (M, C, L, KD) som vi därmed tillstyrker i den aktuella delen. Motion 2017/18:783 (S) avstyrks.

BILAGA

## Förteckning över behandlade förslag

## Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

*2017/18:30 av Tina Acketoft (L):*

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ändringar i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Länsstyrelsen i Skåne på försök bör få vara ansvarig myndighet för provning av minerallagen inom länet och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:276 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

*2017/18:783 av Olle Thorell m.fl. (S):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga möjligheten för staten att ta ett större samordningsansvar för problematiken med övergivna gruvor för att säkerställa en hållbar hantering och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD):*

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera mineralersättningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och återställning av mark i samband med gruvverksamhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

*2017/18:1072 av Laila Naraghi m.fl. (S):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av mineralavgiften och om att undersöka möjligheten till skärpta krav vad gäller miljöhänsyn och lokal insyn och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1137 av Edward Riedl (M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att låta vinsterna av uranbrytning till stor del komma staten till godo i form av en statlig uranfond och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1141 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):*

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt förbud mot utvinning av fossil energi bör införas och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi bör införas och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V):*

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten inom SGU inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområde och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1237 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt äganderätt i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1619 av Jasenko Omanovic och Ingemar Nilsson (båda S):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslutsprocesserna vid myndighetsbeslut vid tillståndshandling och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:1954 av Mats Green (M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införande av Royalties for Regions vid gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2248 av Jan Ericson (M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2455 av Jan R Andersson (M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2538 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD):*

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mineralersättnings koppling till frågor om finansiering av mark- och

vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta krav på återställning efter prospektering och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2607 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD):*

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud mot oljeborring ska införas i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2609 av Lars-Axel Nordell m.fl. (KD):*

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud ska införas mot utvinning av skiffergas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2787 av Jabar Amin (MP):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en avsevärd höjning av mineralavgiften och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:2962 av Valter Mutth m.fl. (MP):*

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om återinförande av kronoandelsinstitutet, eller liknande, samt mekanismer som försäkrar att gruvbolag betalar för de miljöskador de orsakat, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

*2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V):*

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt berörda myndigheter att utreda hur en degressiv mineralersättning i syfte att främja lokal vidareförädling kan fungera och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:3405 av Lars Hjälmered m.fl. (M):*

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som förstärker äganderätten i gruvnäringen och ger en

rimlig avkastning till markägaren, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda och återkomma till riksdagen med konkreta förslag på hur man kan korta handläggningstider och förenkla tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringen och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD):*

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder för förkortade handläggningstider för gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga åtgärder för att säkra kompetensbehov inom gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.